

Els drets humans

José Vicente Mestre Chust

L'edició d'aquesta obra ha comptat amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i la col·laboració del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació.

Coordinació editorial: Lluís López

Edició: Jordi Pérez Colomé

Direcció editorial: Lluís Pastor

Disseny del llibre i de la coberta: Natàlia Serrano
La UOC genera aquest llibre amb tecnologia XML/XSL.

Primera edició en llengua catalana: novembre 2006

© José Vicente Mestre Chust, del text

© Editorial UOC, d'aquesta edició

Av. Tibidabo, 47, 08035 Barcelona

www.editorialuoc.com

Impressió: Reinbook

Aquesta obra està subjecta –si no s'indica el contrari– a una llicència Creative Commons de Reconeixement-No Comercial-Sense obra derivada 3.0 Espanya. Poden copiar, distribuir i comunicar públicament, sempre que reconeguen els crèdits de l'obra (autoria, Editorial UOC) de la manera especificada pels autors i l'Editorial que la publica. No poden fer ús comercial ni obra derivada sense el permís de l'Editor i dels autors. La llicència completa es pot consultar a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>

Què vull saber

Lectora, lector, aquest llibre li interessarà si vostè vol saber:

- Quina importància tenen els drets humans.
- Com es fonamenten i quina ha estat la seva història.
- Quins drets tenim reconeguts.
- Quines són les declaracions de drets humans més importants de la història.
- Què és l'educació en drets humans.
- Quin és el treball de les ONG, especialment d'Amnistia Internacional, en la difusió dels drets humans.
- Quina és la situació actual dels drets humans.

Índex de continguts

Què vull saber	3
Un triomf de la intel·ligència	7
EL VALOR DELS DRETS HUMANS	9
La dignitat	9
Una classificació	11
La Declaració universal	13
LA HISTÒRIA	17
L'origen del concepte	17
Cap a la Declaració universal	24
Després de l'11 de setembre	27
LA FONAMENTACIÓ FILOSÒFICA	30
El dret natural	30
L'utilitarisme	32
El vel d'ignorància de John Rawls	34
L'ètica discursiva de Jürgen Habermas	35
L'EDUCACIÓ EN DRETS HUMANS	38
La difusió i les ONG	38
Els objectius	41

Com educar ciutadans compromesos	55
LA SITUACIÓ ACTUAL	60
La pena de mort	61
La tortura	64
El racisme	67
Els conflictes armats	68
La violència contra les dones	70
ANNEX: ELS DOS GRANS TEXTOS	76
Declaració de drets de l'home i del ciutadà (França, 1789)	76
Declaració universal de drets humans (ONU, 1948)	80
Bibliografia	89

Un triomf de la intel·ligència

Avui tenim reconeguts una sèrie de drets, simplement pel fet d'existir: llibertat religiosa, llibertat d'opinió, seguretat social, educació pública, entre d'altres. Però això no ha estat sempre així, ni de fet tothom gaudeix encara d'aquests drets. Tenir aquests drets proclamats i reconeguts ha estat fruit d'una llarga lluita.

A Espanya hi ha una democràcia suficientment arrelada com per pensar que sembla impossible viure en un altre sistema polític, però, al mateix temps, és un sistema suficientment jove com per recordar que els drets no són un regal. Per això cal valorar els drets humans en la seva justa mesura.

Hi ha països on un llibre com aquest no podria ser publicat, o d'altres on els governs pressionen empreses com Google o Microsoft perquè els seus ciutadans no puguin accedir, a través d'Internet, als conceptes de "drets humans" o Amnistia Internacional. Cal universalitzar l'accés als drets humans, de manera que pugui gaudir-ne tota la humanitat.

No hem d'oblidar que la declaració actualment vigent té l'apel·latiu d'"universal", i que té la

pretensió d'arribar a ser l'element de referència per a la convivència entre totes les persones.

La intel·ligència humana, posada al servei de la utopia de crear un món més just i igualitari, ha acabat aconseguint amb els drets humans una de les seves màximes fites. Ara només cal treballar en ferm per difondre'n el concepte i estendre'l a tota la humanitat.

Aquesta és la funció de l'educació en drets humans: d'una banda mostrar la seva concepció amb l'objectiu de crear ciutadans cívics que respectin els drets dels seus conciutadans, i de l'altra, crear ciutadans coneixedors de quins són els seus drets perquè els puguin fer valer davant les autoritats.

EL VALOR DELS DRETS HUMANS

La dignitat

Alguns consideren que la Declaració universal de drets humans, aprovada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 10 de desembre de 1948, és una de les obres més importants i transcendents de la intel·ligència humana. Eleanor Roosevelt, vídua del president d'Estats Units Franklin D. Roosevelt, va afirmar que la Declaració universal de drets humans podria ser la carta magna de la humanitat. Al preàmbul hi podem llegir: "L'Assemblea General proclama aquesta Declaració universal de drets humans com l'ideal comú que tots els pobles i totes les nacions han d'assolir a fi que totes les persones i òrgans de la societat, tenint aquesta Declaració sempre present a l'esperit, s'esforcin a promoure el respecte d'aquests drets i d'aquestes llibertats mitjançant l'ensenyament i l'educació, i assegurar amb mesures progressives d'ordre nacional i internacional llur reconeixement i aplicació universals i efectius, tant per part dels estats membres com dels territoris que jurídicament en depenen."

Els drets humans han estat creats a partir del concepte de dignitat. El diccionari defineix dignitat com a qualitat de digne, respectabilitat i correcció. Així, reconèixer la dignitat de l'ésser humà és respectar-lo tal com és. Per això els drets humans ens permeten ser lliures a l'hora de decidir com som (idees, creences, opinions). Atemptar contra els drets humans és atemptar contra la dignitat humana. També al preàmbul, a les consideracions inicials, llegim: "Considerant que el respecte a la dignitat inherent a tots els membres de la família humana i als drets iguals i inalienables de cadascun constitueix el fonament de la llibertat, de la justícia i de la pau del món..."

Aquesta voluntat de respectar els drets humans representa un avenç clar en el terreny de la convivència entre els éssers humans. El pensador italià Norberto Bobbio considera que els drets humans són un signe clar del progrés moral de la humanitat. Ja no estem sota els capricis dels poderosos, tenim uns drets que s'han de respectar i que ens protegeixen de les arbitriïtats del poder. Aquesta és la grandesa del reconeixement dels drets humans, es tracta del triomf de la intel·ligència sobre la força, de la voluntat de la convivència sobre la intolerància, del respecte de la dignitat dels altres sobre la tirania.

No podem oblidar aquest fet: els drets humans són una pàgina gloriosa de la nostra història, i així

han de ser reconeguts. Si vivim en una societat que no respecta els nostres drets, i per la nostra ideologia política som segrestats, torturats salvatgement i llençats al mar viu, llavors enyorarem una societat on els drets sí que són respectats. Quan som condemnats a mort per voler practicar una religió que no és la estatal ens adonem d'allò què significa realment la llibertat religiosa.

Actualment, la Declaració de drets vigent és la Declaració universal de drets humans de 1948. Hereva directa del pensament il·lustrat i liberal, ho remarca de forma clara en el seu primer article, on apareixen els tres principis de la Revolució Francesa, llibertat, igualtat i fraternitat: "Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i els cal mantenir-se entre ells amb esperit de fraternitat."

Una classificació

Al final del llibre, en els annexos, hi ha el text de les dues declaracions fonamentals de la història: la Declaració de drets de l'home i del ciutadà (França, 1789) i la Declaració universal de drets humans (ONU, 1948). Tradicionalment, els drets humans es divideixen en dos grans grups.

Els drets de primera generació

Els drets de primera generació, sorgits de les declaracions de drets humans del segle XVIII, són el

fonament de la concepció política liberal. Es poden dividir en dos grups. El primer són els drets civils o fonamentals. Són els drets relacionats amb les concepcions bàsiques dels éssers humans: la vida, la llibertat. L'article 2 en seria un exemple: "Qualsevol persona pot prevaler-se de tots els drets i de totes les llibertats que aquesta declaració proclama, sense cap distinció de raça, color, sexe, llengua, religió, opinió pública o d'altra mena, origen nacional o social, fortuna, naixement o de qualsevol altra classe. No es farà tampoc cap distinció fonamentada en l'estatus polític, administratiu i internacional del país o territori del qual depengui jurídicament la persona, tant si es tracta d'un país o territori independent, com si n'està sota la tutela, encara que no sigui autònom o que estigui sotmès a qualsevol limitació de sobirania."

El segon grup són els drets polítics. Es tracta dels drets relacionats amb el sistema polític i la garantia dels drets humans en aquest sistema. Per exemple, l'article 21: "1. Tothom té dret a prendre part en la direcció dels afers públics del seu país, sigui directament, sigui per mitjà de representants elegits lliurement. 2. Tota persona té dret a accedir a les funcions públiques del país en condicions d'igualtat. 3. La voluntat del poble és el fonament de l'autoritat dels poders públics; aquesta voluntat ha d'expressar-se mitjançant eleccions sinceres que cal convocar periòdicament per sufragi universal igual i

secret, o seguint qualsevol procediment equivalent que assegurí la llibertat del vot."

Els drets de segona generació

Són els drets econòmics i socials. Neixen de les lluites obreres dels segles XIX i XX i es manifesten per primer cop en la Declaració universal de drets humans de 1948, per això són considerats drets de segona generació. Per exemple, l'article 25: "1. Tota persona té dret a un nivell de vida que assegurí la seva salut, el seu benestar i els de la seva família, especialment quant a l'alimentació, el vestit, l'habitatge, l'atenció mèdica i els necessaris serveis socials; tota persona té dret a la seguretat en cas de desocupació, malaltia, invalidesa, viduïtat, vellesa o altres casos de pèrdua dels mitjans de subsistència a causa de circumstàncies independents de la seva voluntat. 2. La maternitat i la infantesa tenen dret a una ajuda i a una assistència especials. Qualsevol infant nascut en el matrimoni o fora d'ell frueix de la mateixa protecció social".

Darrerament s'ha parlat de la necessitat de reconèixer l'existència de drets de tercera generació: drets col·lectius, dret a la pau i al medi ambient saludable. No obstant això, encara no han estat reconeguts.

La Declaració universal

Si no arriba a ser per l'esforç del jurista francès i

premi Nobel de la Pau el 1968, René Cassin, la Declaració universal de drets humans hagués portat el títol de Declaració internacional de drets humans, fet que li hagués tret el caràcter d'"universal", que és un dels seus trets característics més importants. Els primers drets reconeguts per la Declaració universal són els drets fonamentals en què es basa el pensament del liberalisme: la llibertat (amb la prohibició de l'esclavitud), la igualtat en drets (amb la superació de qualsevol tipus de discriminació) i la seguretat personal (prohibició de la tortura o de les detencions arbitràries).

Posteriorment, l'article 12 estableix el principi de la vida privada, bàsic dins de la concepció del liberalisme. El teòric anglès del liberalisme John Stuart Mill afirma que hi ha dos àmbits en la vida dels ciutadans: la vida privada i la vida pública. Els homes, dins l'àmbit de la vida privada, trien aquells elements que consideren fonamentals per a la bona vida, segueixen els principis religiosos que consideren més adients i tenen les opinions que volen, i l'Estat no ha d'intervenir en aquests afers de la vida privada. L'Estat només pot legislar sobre l'àmbit públic.

Cal controlar els poders de l'Estat, i situar-los només en l'àmbit de la vida pública. John Stuart Mill valora com un bé preciós la llibertat dins l'àmbit privat: la llibertat de pensament o la llibertat d'expressió són elements de màxima importància.

Aquesta diferenciació entre l'àmbit públic, on l'Estat sí que pot intervenir a través de la legislació, i l'àmbit privat, on no ho pot fer, és un dels elements fonamentals de les societats que han pres el model de la democràcia liberal com a sistema polític. El fet que l'Estat intervingui en aquest àmbit (opcions religioses, sexuals, d'opinió) és la màxima agressió a la llibertat individual, que és sagrada segons el plantejament ideològic del liberalisme, i, per això, cal controlar el poder de l'Estat i del Govern. Sense aquest control (parlamentari, de l'opinió pública, de la premsa) l'Estat acaba sent autoritari i s'allunya dels principis bàsics de la defensa de la llibertat.

Posteriorment s'esmenten els drets econòmics i socials, la gran novetat d'aquesta Declaració, amb el reconeixement del dret a la seguretat social, el dret al treball, el dret a rebre el mateix salari per la mateixa feina, el dret al descans i al benestar. Dins d'aquests drets cal destacar el dret a l'educació, reconegut a l'article 26, que es presenta com un dels elements fonamentals del desenvolupament de la persona.

Cal pensar en la importància de la universalització de l'accés a l'educació. L'educació és l'autèntic element que permet la mobilitat social, és a dir, que ningú no estigui obligat, pel seu origen, a tenir un determinat nivell de vida. Els nens que no reben una educació en condicions estan condemnats a continuar en la pobresa i la marginació. També es reconeix el dret a participar a la vida cultural i el dret

a gaudir d'un ordre social que permeti assolir els drets reconeguts.

L'article 29 és un article especial, ja que fa referència als deures dels ciutadans en la societat en què viuen. Alguns representants de les Nacions Unides volien que aquesta declaració de drets anés acompanyada d'una declaració de deures. Finalment es va optar per incloure un article que fes referència a l'existència de deures envers la comunitat, però sense especificar-los.

Els estats poden reconèixer als seus ciutadans altres drets que no apareixen en la Declaració universal, tot i que en aquest cas ja no serien drets humans, sinó de ciutadania, ja que no es tenen pel fet de ser éssers humans, sinó com a ciutadans d'un Estat que els reconeix. Un altre element fonamental és que els drets humans reconeguts són drets de caràcter individual, com podem comprovar pel fet que gairebé tots els articles fan referència clara a l'individu o a la persona.

LA HISTÒRIA

L'origen del concepte

A l'hora d'explicar la història dels drets humans, podríem tenir la temptació d'iniciar el recorregut històric al segle XVIII, comentant alguns elements de la Il·lustració, i passar directament a la independència d'Estats Units o a la Revolució Francesa. Això només seria vàlid pel que fa a la denominació de drets humans, però, en realitat el concepte, tot i que no sota aquest nom, és molt anterior. Els drets humans no són un invent modern, encara que la seva denominació és recent. Hem de tenir present que abans que existís el terme, moltes generacions ja havien lluitat pels drets humans.

El desig d'un món més just ha estat una aspiració de moltes persones. Ja a Mesopotàmia trobem el Codi d'Hammurabi que, seguint el principi de la Llei del talió, intenta establir una proporcionalitat de la venjança. Aquest principi, avui, pot semblar-nos una barbaritat, però hem de considerar que acaba amb la venjança il·limitada que hi havia abans.

Més endavant, els grecs van crear la democràcia, i una primera aproximació al concepte de dignitat humana, tot i que acceptaven l'esclavitud. Tant Plató com Aristòtil la justifiquen. A la mateixa època, Buda i Confuci contribuiran a canviar la concepció de l'home a Orient. Roma crearà el seu magnífic dret romà i l'estendrà per tota la Mediterrània. Dins l'Imperi romà apareixerà la filosofia estoica i el cristianisme, i s'iniciarà així una nova etapa en la idea dels drets humans.

Al segle VII, Mahoma predica l'islam, fet que significa un gran canvi en els costums del Pròxim Orient. Posteriorment s'estén pel nord d'Àfrica i la major part de la Península Ibèrica. A la resta d'Europa neix una nova organització social: el feudalisme, amb una estructura totalment jerarquitzada. En el terreny filosòfic, es desenvolupa la idea del jusnaturalisme, vinculat a una concepció teològica (Tomàs d'Aquino). El naixement de la burgesia provocarà l'inici de la lluita pels drets civils. Fruit d'aquesta lluita serà la Carta Magna que Joan sense Terra va haver d'acceptar l'any 1215. (El naixement de la burgesia provocarà l'inici de la lluita pels drets civils. Les derrotes exteriors contra els francesos van debilitar la posició del Rei d'Anglaterra Joan sense Terra, germà de Ricard Cor de Lleó, fet que va ser aprofitat pels nobles per imposar-li la Carta Magna l'any 1215, en la que es posen les bases del Parlament Anglès).

El Renaixement s'inicia a Itàlia el segle XV. Es reprèn la visió clàssica de l'home, molt més racionalista, i es planteja que els drets han de ser drets de l'individu, independentment de la col·lectivitat. El descobriment d'Amèrica va provocar enormes abusos, com el maltractament dels indis o l'esclavització i el trasllat forçat de milions d'africans, però alhora va significar una ocasió per reflexionar sobre la condició humana, com per exemple l'obra de Fray Bartolomé de las Casas (que en un principi va admetre l'esclavització dels negres africans) o les lleis d'índies.

El segle XVII, a Anglaterra, es van produir tres avenços fonamentals, com ara la Petició de drets de 1628, l'Acta d'Habeas Corpus (que prohibirà les detencions arbitràries) i la Declaració de drets de 1689, que va ser un autèntic precedent de les declaracions del segle XVIII.

El 1789, durant la Revolució Francesa, en un intent d'acabar amb l'absolutisme que feia llei dels capricis del rei, s'estableixen les bases dels drets humans, a través de la Declaració de drets de l'home i del ciutadà. Aquesta declaració té les seves bases ideològiques en la Il·lustració (Locke, Voltaire, Montesquieu, Rousseau). Les idees de llibertat, drets, separació de poders i tolerància queden establertes com a element polític, i se supera la seva mera manifestació en el terreny ideològic.

La revolució americana de 1776, sorgida de la

mateixa tradició il·lustrada, va comportar la primera declaració de drets, encara que sense voluntat d'universalitat (la Declaració de drets del poble de Virgínia). Els Estats Units d'Amèrica basen la seva democràcia i la seva Constitució en les idees il·lustrades i liberals, tot i que mantenen l'esclavitud fins al final del segle XIX, una situació política equiparable a l'*apartheid* fins a la segona meitat del segle XX. Això demostra que la mera existència dels drets humans no en garanteix el compliment. No podem negar-ne l'evolució, però hem de fer molt més que simplement vincular la nostra legislació a la Declaració de drets humans vigent.

Fruit de la por

El que per a alguns és la pàgina més gloriosa de la humanitat, la promulgació dels drets humans, és fruit de la por. Ja ho deia el filòsof anglès Thomas Hobbes: la legislació neix de la por que provoca la inseguretat de la guerra de tots contra tots. Hobbes ho coneix bé, ja que viu en el segle XVII, un segle ple de guerres civils i de religió i d'intolerància, que exhibeixen la mateixa cara que mostrarà la humanitat, segles després, en els camps d'extermini nazi.

La història de les religions, fins no fa gaire temps, ha anat acompanyada de l'extermini dels dissidents. Quan es produeix una escissió, un cisma, es tendeix a la uniformització, la qual cosa sol

enfrontar estats uniformes des del punt de vista confessional. Secularment, el catolicisme ha dominat l'Europa occidental fins a l'aparició del protestantisme el segle XVI.

Seguint la lògica anterior, després de l'aparició del protestantisme, la immensa majoria d'estats van acabar convertint-se en estats catòlics o protestants, a través de conversions massives i forçoses, o l'extermini del contrari per mitjà de processos graduals (la Inquisició a Espanya) o matances terribles (la nit de sant Bartolomé a França). Europa va quedar dividida en dos bàndols irreconciliables de poder similar, en què una part pot vèncer l'altra, però no pot exterminar-la.

D'aquest fracàs de la violència del segle XVII, sorgeix la necessitat de tolerància predicada des de la filosofia il·lustrada del segle XVIII. Ara bé, la primera reacció davant l'existència d'una concepció diferent no és la tolerància, sinó la destrucció. Com que això és impossible, només queda la tolerància.

L'home pervers

Tornem a Thomas Hobbes. Tal com ho expressa en la seva màxima *Homo homini lupus* (l'home és un llop per a l'home), Hobbes considera que l'ésser humà té una naturalesa perversa. No és estrany que tingui aquesta idea de la humanitat; va viure la guerra civil anglesa entre el Parlament i Carles I, mentre que Europa patia una de les pitjors

guerres de la seva història, ja força repleta de conflictes: la Guerra dels Trenta Anys, i és en les guerres on l'home mostra la seva cara menys amable.

Segons Hobbes, l'home, pervers, quan viu seguint la seva naturalesa instintiva, ho fa sota una guerra de tots contra tots. Quan l'home és totalment lliure, no hi ha seguretat. Els homes, que són egoistes però suficientment intel·ligents per adonar-se que així no hi ha futur, decideixen renunciar a la seva llibertat a través d'un pacte, i cedeixen la seva capacitat d'autogovern a un representant: el sobirà. Aquest no signa el pacte (per la qual cosa continua sent encara lliure) i governa pel bé dels seus súbdits.

La gran novetat del pensament de Hobbes consisteix a considerar que el dret de governar, allò que concedeix la legitimitat del poder, no és un element diví, sinó que el poble n'és l'origen a través de la seva delegació. El sobirà continua sent lliure, però no pot usar el seu poder com li plagui. Així s'evita l'arbitrarietat pròpia de l'absolutisme, ja que ha de governar pel bé dels seus súbdits, per garantir la pau i evitar l'anarquia. Naturalment, l'Estat que sorgeix és un Estat autoritari, però no originat en la voluntat divina, sinó en la voluntat del poble que renuncia a la llibertat per garantir la seguretat.

John Locke planteja una idea similar. No obstant això, hi ha una petita diferència molt

significativa: els homes tenen una sèrie de drets als quals no poden renunciar, per la qual cosa planteja la necessitat d'un Estat liberal que reconegui els drets dels ciutadans. El liberalisme necessita, doncs, el reconeixement dels drets humans. Planteja la necessitat de redactar una declaració de drets humans, malgrat que, inicialment, tindrà una visió clarament jusnaturalista, que considera que els drets humans formen part del dret natural.

Durant els segles XIX i XX es produeixen a Europa dos fenòmens fonamentals: d'una banda l'extensió dels règims polítics liberals, a partir de les revolucions de 1830 i 1848, i l'inici de la lluita obrera que marcarà la necessitat de reconèixer drets econòmics i socials.

Els drets humans són una protecció que hem creat per garantir la convivència i assegurar-nos que l'Estat no usará el poder contra la nostra llibertat i la nostra integritat física. Des de les societats democràtiques, on els drets humans són respectats, veiem amb horror les violacions dels drets humans.

Aquesta protecció, però, no és total. Hi ha denúncies de casos de tortura en països democràtics (vegeu els informes anuals d'Amnistia Internacional o de SOS Racisme), hi ha discriminacions per raons de raça, sexe, condició, i situacions de desigualtat econòmica difícilment tolerables. Per això, la lluita pels drets humans continua, i no només en els

països no democràtics. El que no podem negar és l'avenç que significa la democràcia en aquest àmbit.

El respecte pels drets humans en els països democràtics és un objectiu fonamental de l'Estat. Les societats democràtiques basen la seva convivència en el respecte pels drets humans. Aquest respecte no és complet, però l'avenç és tan significatiu que considerem que només en les societats democràtiques s'arriba a un grau acceptable de respecte i consideració pels drets humans. Per això veiem clarament la necessitat d'avançar en la democratització universal, com a pas previ per arribar a una situació de respecte total pels drets humans.

Cap a la Declaració universal

Quins elements van propiciar la Declaració universal de drets humans? El racisme del Tercer Reich és, probablement, la pàgina més negra de la història recent. Per si el discurs racista d'Adolf Hitler abans d'arribar al poder era poc explícit, la Nit dels Vidres Trencats ja va mostrar el 1938 que els jueus eren considerats ciutadans de segona classe dins del Reich.

Els jueus són perseguits fins a extrems inimaginables: no poden utilitzar els transports públics, no poden ser propietaris d'empreses, no poden tenir criades de raça ària. Posteriorment són confinats en guetos, utilitzats com a esclaus, i

després de la Conferència de Wansee, exterminats. Els jueus són tractats com a bestiar: d'ells s'aprofita tot, robes, ulleres, pèl, pròtesis. Els camps de treball, concentració o extermini d'Auschwitz, Dachau, Treblinka, Mauthausen són l'infern, la maldat feta realitat. Ningú no hauria d'ignorar el que hi va succeir, tant per respecte a les víctimes, com pel fet de saber fins on podem arribar els éssers humans.

Els jueus, els gitanos, els homosexuals, els dissidents polítics, els testimonis de Jehovà –la llista seria interminable– són despulats dels seus drets civils i convertits en objectes, en coses, i se'ls nega la seva condició humana. Els jueus són la minoria racial perseguida més nombrosa, sobretot després de la invasió de Polònia. L'escriptor italià supervivent d'Auschwitz Primo Levi ens ho explica en el seu llibre *Si això és un home*: "Imagineu ara un home a qui, juntament amb les persones estimades, se li arrabassa la casa, els costums, la roba, en fi, tot, literalment tot el que poseeix: serà un home buit, reduït al sofriment i a la necessitat, mancat de dignitat i de discerniment, ja que acostuma a passar-li, a qui ho ha perdut tot, que es perd a si mateix; fins al punt, doncs, que es podrà decidir amb tota tranquil·litat la seva vida o mort fora de qualsevol sentiment d'afinitat humana; en el cas més afortunat, basant-se en un pur judici d'utilitat."

Com assenyala la filòsofa Hannah Arendt, el més terrible del Tercer Reich és precisament la

"normalitat" dels protagonistes de l'holocaust. No són borratxos, sàdics, deficients mentals o persones incultes; els caps de les SS pertanyien majoritàriament a l'aristocràcia germànica i tenien un alt nivell cultural, o fins i tot, com Adolf Eichmann, podien arribar a semblar bones persones. Bones persones la tasca de les quals era matar o establir els elements necessaris per garantir la mort de milions de persones.

Durant els judicis de Nuremberg contra els principals caps nazis, es va mostrar la necessitat de jutjar aquesta actuació establint delictes que anteriorment no existien. Calia un marc de dret d'àmbit universal que establís els drets dels éssers humans sense excepció. Per això el 1948, sota l'auspici de Nacions Unides, es crea una ponència formada per Eleanor Roosevelt (Estats Units), René Cassin (França), Xerris Malik (Líban), Peng Chun Chang (Xina), Hernán Santa Cruz (Xile), Alexandre Bogomlov i Alexei Pavlov (URSS), Lord Dukeston i Geoffrey Wilson (Regne Unit), William Hodgson (Austràlia) i John Humphrey (Canadà) amb la intenció de crear una Declaració de drets humans amb caràcter universal. La Declaració universal de drets humans neix de l'horror de l'existència dels camps d'extermini i de la intel·ligència que els va crear.

Després de l'11 de setembre

La situació actual pel que fa als drets humans dista molt de ser òptima. La data de l'11 de setembre és prou important per tenir-la present a l'hora d'analitzar les condicions presents pel que fa al respecte dels drets humans. Després dels atemptats d'aquell dia, la situació ha empitjorat notablement a causa de les mesures que s'han pres en el context de la guerra contra el terrorisme.

Així s'ha arribat a considerar que els drets humans són un obstacle per a la seguretat, per la qual cosa alguns estats no dubten a utilitzar la tortura i els maltractaments per aconseguir informació que consideren vital per a la seva seguretat. S'ha estès la idea que algunes formes de tortura i maltractaments són justificables, fins i tot entre els estats democràtics que tant havien lluitat per eradicar-les.

Hi ha nombrosos conflictes bèl·lics que provoquen enormes patiments a la població civil. A diferència del que succeïa en altres temps, la major part de les víctimes dels conflictes bèl·lics són civils, els quals es fan servir en nombroses ocasions com a ostatges. La seva seguretat, el seu accés als aliments o a l'aigua potable són sovint utilitzats com una arma de guerra.

També cal remarcar que encara avui es produeixen agressions a persones i se les priva dels

seus drets fonamentals per raons de raça, ètnia, religió i condició sexual. Els pobles indígenes continuen sent considerats ciutadans de classe inferior i són víctimes de rebuig, discriminació i exclusió social. Podríem destacar el cas dels immigrants que cauen en les xarxes de tràfic de persones o que veuen com es vulneren els seus drets per causa de la seva situació d'il·legalitat.

Un altre col·lectiu afectat és el dels portadors del VIH, que són discriminats, acomiadats de la feina i rebutjats per la seva condició de malalts de sida. També és preocupant que només rebin un tractament adequat el 15 per cent dels afectats, en la seva immensa majoria als països occidentals. L'informe anual de 2006 d'Amnistia Internacional afirma sobre aquest tema: "Milions de persones amb VIH/sida s'han vist impedides a l'hora de fer efectiu el seu dret a la salut, no només a causa de la pobresa, sinó també per la discriminació, la violència contra les dones i els acords comercials i de patents que obstaculitzen l'accés als fàrmacs que haurien pogut salvar vides. Durant l'any 2005, van rebre tractament amb antiretrovirals menys del 15 per cent de les persones dels països en desenvolupament que ho necessitaven, fet que demostra que els governs, els organismes intergovernamentals i les empreses incompleixen les seves responsabilitats compartides en matèria de drets humans".

Sens dubte, el col·lectiu més nombrós afectat per la discriminació o la violència són les dones. La violència contra les dones ha acabat sent un dels problemes fonamentals del nostre temps. El degoteig continu de dones que moren per aquesta causa a Europa occidental, unit al menyspreu per la seva dignitat en nombrosos països, fa que aquesta situació sigui insostenible. Els assassinats d'honor, les morts de Ciudad Juárez (Mèxic), els milers de denúncies de maltractaments als països occidentals mostren fins a quin punt estem lluny d'arribar a la igualtat total entre homes i dones.

El cas espanyol

A Espanya vam haver d'esperar la mort del general Franco per instaurar un règim polític que tingués com a base fonamental l'Estat de dret i el respecte pels drets humans. Així, la Constitució espanyola de 1978 afirma el següent en el seu article 10: "1. La dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres són fonament de l'ordre polític i de la pau social. 2. Les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran d'acord amb la Declaració universal de drets humans i els tractats i acords internacionals sobre les mateixes matèries ratificats per Espanya."

LA FONAMENTACIÓ FILOSÒFICA

Hi ha diverses formes d'entendre els drets humans, per la qual cosa també hi ha diferents formes de fonamentar-los i legitimar-los. Aquest significat divers té conseqüències pel que fa a la seva viabilitat i possibilitat o no de revisió. Així, cal analitzar les concepcions dels drets humans més importants i transcendents.

El dret natural

Alguns autors plantegen els drets humans com a integrants del que s'ha anomenat dret natural. Hi ha una llei natural que determina la diferència entre el bé i el mal. Aquesta llei natural és clarament objectiva i, per tant, l'objectiu fonamental de l'home és conèixer-la. Això significa que no és una llei eterna, que no ha estat creada per l'home, sinó descoberta. El dret positiu ha de tendir cap a la perfecció del dret natural, convertit en el model d'inspiració de la legislació dels diferents estats.

El dret natural no és un dret convencional, sinó que té com a principal característica que no ha estat creat per cap ésser humà. És un dret universal, immutable i obligatori per arribar a ser just. Així, la

justícia ha de complir els preceptes del dret natural. Segons aquesta visió, els drets humans, en formar part del dret natural, serien un element objectiu de caràcter universal, no revisable (tret que considerem que la declaració de drets actualment vigent no s'ajusta plenament als autèntics drets humans de la llei natural).

Aquesta visió desvincula el concepte de drets humans de la Declaració universal, ja que aquesta seria la plasmació en dret positiu del dret natural, i per tant, tindria la possibilitat de ser imperfecta i revisable, mentre que els drets humans no ho serien. Una altra visió possible és considerar que la Declaració universal de drets humans és ja dret natural, la qual cosa la converteix en universal i no revisable.

Una de les objeccions més importants a aquesta visió és la consideració que si el dret natural és etern, el dret positiu hauria d'arribar a un punt d'aproximació tal al dret natural, que ja seria no revisable. A més, el dret positiu neix a Mesopotàmia (segle XVIII aC), i l'interès pels drets humans no sorgeix fins molt després: al final del segle XVIII. No té cap sentit plantejar un dret etern i universal que ha estat vigent (en major o menor mesura) en els darrers 200 anys i que ha estat completament ignorat durant prop de 4.000 anys pel dret positiu.

El veritable problema és considerar que l'única forma de plantejar que els drets humans siguin

universals és que formin part del dret natural; això no és del tot cert, ja que un dret positiu aplicat a tota la humanitat també seria universal. En realitat, la concepció de justícia seria la conseqüència més immediata del dret natural, i aquesta concepció dista molt de ser universal.

L'utilitarisme

La justícia, com també els drets humans, no són fruit d'una llei universal, sinó de la decisió dels homes. Segons aquesta visió, aquests conceptes són arbitraris i depenen de la quantitat de bé que crea una acció, abans de ser considerada justa o injusta. La justícia no és, doncs, un concepte preestablert, sinó que és una decisió arbitrària en funció dels interessos puntuals i dels guanys que s'obtenen.

Per això, l'utilitarisme necessita del càlcul per arribar a la conclusió de la justícia: les accions són justes quan tendeixen a promoure la felicitat, i dolentes quan promouen el contrari, entenent per felicitat el plaer i l'absència de dolor, i la infelicitat com a dolor i absència de plaer. Seria interessant analitzar les diferents teories ètiques segons la seva concepció del que està bé i del que està malament.

Les ètiques teleològiques basen el concepte de bé o de mal d'acord amb les conseqüències d'una acció. Els exemples més clars són l'utilitarisme, l'epicureisme o l'eudemonisme d'Aristòtil.

L'epicureisme basa el concepte de bé i de mal

en el plaer (o dolor) que causa una acció determinada. L'eudemonisme aristotèlic es basa en un concepte més abstracte com és la felicitat: una acció serà bona quan proporciona un major grau de felicitat. Els seus plantejaments són semblants als de l'utilitarisme, amb la diferència que l'eudemonisme i l'epicureisme són aproximacions individuals i l'utilitarisme es basa en un punt de vista col·lectiu. Les accions no són valorades per elles mateixes, sinó per les conseqüències que tenen. Això pot arribar a provocar un problema: les mateixes accions poden tenir conseqüències diferents, i, per tant, una diferent valoració moral.

Per la seva banda, les ètiques deontològiques afirmen que les accions han de ser valorades pel valor de l'acció en ella mateixa. Entenen les accions desvinculades de les seves conseqüències, i, per tant, no s'estableixen altres criteris que la mateixa acció per valorar-la. L'exemple més clar d'ètica deontològica és el pensament del filòsof Immanuel Kant.

El pensament utilitarista és el pensament teleològic per excel·lència, ja que considera la justícia a través del càlcul dels resultats obtinguts (plaer, felicitat, benestar). Alguns detractors de l'utilitarisme com a teoria moral el consideren útil a l'hora de plantejar les polítiques públiques d'un Govern, però no a l'hora de decidir si una acció és bona o dolenta, justa o injusta.

La raó és senzilla d'entendre: les polítiques públiques han de ser útils i proporcionar el bé (en forma de benestar i progrés), però no d'una forma moral o ètica. L'Estat ha de crear utilitat, per la qual cosa, davant la realització d'un projecte d'obres públiques, cal acceptar aquella obra que, a més de proporcionar un major benestar, tingui menors repercussions negatives (mediambientals, econòmiques, etc.).

No obstant això, l'àmbit dels drets humans no és l'àmbit de les polítiques públiques, sinó el de la moral. Per això analitzarem els plantejaments deontològics dels conceptes de justícia i drets humans.

El vel d'ignorància de John Rawls

John Rawls planteja la necessitat d'establir quins són els principis de la justícia, i vol establir un procediment que doni validesa total i absoluta al resultat final. El procediment legitima el resultat. El procediment presentat per Rawls neix a partir del concepte de vel d'ignorància: jo només sóc just si desconec quina és la meva situació en la societat. Si desconec la meva raça, sexe, classe social, nivell d'estudis, professió, tendència sexual podré ser just, o prou imparcial com per trobar els autèntics principis de la justícia.

Sí conec aquests elements de la meva existència no podré actuar imparcialment, sinó com a

representant del que sóc. Així, John Rawls imagina una hipotètica reunió de persones que, amb el vel de la ignorància, desconeixen el seu lloc a la societat. Escollint el principi econòmic del *maximín* (intentar que la pitjor situació possible sigui, tanmateix, acceptable), arriba a aquests principis de la justícia: "Primer: cada persona ha de tenir un dret igual a l'esquema més extens de llibertats bàsiques que sigui compatible amb un esquema semblant de llibertats per als altres. Segon: les desigualtats socials i econòmiques hauran de ser conformades de tal manera que siguin tant: a) per proporcionar la major expectativa de benefici als menys avantatjats, com b) per estar lligades a càrrecs i posicions assequibles sota condicions d'una justa igualtat d'oportunitats."

Alguns autors consideren el plantejament de Rawls excessivament teòric i hipotètic com per justificar que aquests siguin, en realitat, els principis de la justícia. La hipotètica reunió en la qual s'acorda el contracte dels principis de la justícia és irreal i irrealitzable. El procediment no legitima el resultat perquè, en ser impossible el procediment, no es pot arribar a cap resultat.

L'ètica discursiva de Jürgen Habermas

El pensament de Habermas és hereu del pensament kantianista i del principi deontològic. La norma moral (i els drets humans ho són) només serà acceptable si ho és per a una comunitat de diàleg. Es

traspassa, així, l'àmbit individual per arribar al col·lectiu, característic de la comunitat de diàleg. La universalització de la norma és fruit del consens de l'univers de discurs.

No obstant això, aquest diàleg ha de tenir una sèrie de requisits fonamentals que legitimen el resultat: tots els participants en el diàleg han de tenir els mateixos drets i les mateixes possibilitats de defensar la seva postura, la coacció està prohibida, i l'objectiu del diàleg ha de ser arribar a un acord.

El plantejament inicial és similar al de Rawls (tots dos es consideren hereus del pensament kantian): el procediment legitima el resultat. Però en la proposta de Habermas, el procediment no és excessivament hipotètic, sinó més aviat factible: no totes les situacions de diàleg són vàlides, però algunes sí que ho són. La Declaració universal de drets humans és fruit del treball d'una comissió que, a través del diàleg, arriba a una sèrie de conclusions; la legitimitat i validesa de la Declaració universal de drets humans és fruit del procediment emprat i de l'entitat que la impulsa. Són les Nacions Unides, després del treball de la comissió, qui aprova la Declaració universal de drets humans i li dóna la validesa jurídica que posseeix.

Cal tenir present que, en una democràcia moderna, s'utilitza el mateix procediment per crear o modificar la constitució o les lleis d'un Estat de dret. El procediment forma part de l'aprovació

d'una llei, per la qual cosa aquest és tan important com la mateixa llei. Significa això que les constitucions o la Declaració universal de drets humans són intocables? Aquesta podria ser la conclusió a la qual arribaria el dret natural, però en el pensament discursiu el raonament és molt més senzill: si les circumstàncies han canviat, o han canviat els interlocutors, és lògic pensar que el resultat sigui també diferent. Les circumstàncies, segons John Rawls, mai no canvien, ja que, amb el vel de la ignorància, s'eliminen les circumstàncies de què parlava Ortega i Gasset.

Per a algú que consideri que el que és just ho ha estat sempre, i sempre ho serà, aquesta idea d'evolució de la concepció de justícia pot arribar a resultar-li estranya. Però si analitzem la història de la humanitat entendrem que el concepte de justícia ha anat evolucionant al llarg dels temps i tret que considerem, com fan alguns, que hem arribat a la fi de la història, és lògic que el concepte de justícia (i amb ell el dels drets humans) continuï evolucionant.

De fet, si les circumstàncies de 1948 haguessin estat diferents, o si els integrants de la Comissió que va elaborar la Declaració universal haguessin estat unes altres persones, el resultat hauria pogut ser molt diferent. Per això la Declaració de drets de l'home i el ciutadà de 1789 i la Declaració universal de drets humans de 1948 són tan diferents.

L'EDUCACIÓ EN DRETS HUMANS

La difusió i les ONG

Les ONG han tingut un paper fonamental en la difusió dels drets humans als països occidentals. Ha estat a partir de la dècada dels noranta que hem assistit a l'explosió de les ONG en el terreny de la participació política. Alhora, la participació política en els àmbits tradicionals (partits polítics, sindicats) ha disminuït considerablement, és a dir, ha augmentat la participació política, però s'han abandonat les formes tradicionals. És la importància de la societat civil, que és capaç d'associar-se per aconseguir allò que l'Estat no pot o no està disposat a oferir.

Si els familiars de malalts d'Alzheimer s'adonen que els ajuts de l'Estat (econòmics, psicològics) són insuficients per satisfer les seves necessitats, creen una associació sense ànim de lucre per suplir, en certa mesura, l'Estat. Aquesta és una pràctica profundament democràtica, com qualsevol àmbit de participació política. En massa ocasions, hem rebut consignes, des del govern o els partits tradicionals, que desautoritza les mobilitzacions que no sorgeixen

dels àmbits denominats "correctes". El profundament antidemocràtic "vota i calla" pot i ha de ser substituït pel "participa", molt més propi de les societats democràtiques i de dret.

L'ascens de les ONG afavoreix la creació de noves organitzacions i nodreix les ja existents. Cada ONG intenta lluitar per una parcel·la de la realitat en la qual ha d'intervenir; d'aquí el triomf de l'eslògan sorgit a Greenpeace: "Pensa globalment, actua localment." No podem solucionar tots els problemes, per això ens dediquem a casos concrets.

No totes les ONG tenen la mateixa funció ni la mateixa estructura. De fet, podem distingir entre ONG d'ajuda mútua entre persones que tenen els mateixos problemes (l'associació de familiars de malalts d'Alzheimer, per exemple); ONG que es dediquen a qüestions mediambientals (Greenpeace, Adena); ONG que ajuden els països pobres (són les anomenades ONGD, ONG d'ajuda al desenvolupament, com ara Mans Unides o Intermon-Oxfam); ONG que tenen missions més immediates com ara ajuda en cas de conflicte armat o catàstrofe humanitària (Metges Sense Fronteres, Medicus Mundi); ONG que es dediquen a donar suport a les persones necessitades que viuen entre nosaltres (Caritas).

També hi ha ONG amb un marcat caràcter polític, la lluita de les quals està més relacionada

amb els drets humans, la seva promoció, la denúncia de les injustícies (Amnistia Internacional, SOS Racisme). La promoció dels drets humans és un element fonamental del seu desenvolupament. Dins d'aquesta promoció dels drets humans té una situació privilegiada l'educació en drets humans.

Amnistia Internacional

Amnistia Internacional és un moviment independent i democràtic, amb més de 1,8 milions de socis en més de 150 països, que treballa a favor del respecte i la protecció dels drets humans. La missió d'Amnistia Internacional consisteix a fer tasques d'investigació i d'acció, amb l'objectiu de posar fi als abusos greus contra els drets humans. També es dedica a la promoció i l'educació en drets humans.

Cap estat confessa obertament que viola els drets humans. L'acció d'Amnistia Internacional consisteix a fer públiques aquestes violacions. El seu informe anual és una mena de diagnòstic de la situació internacional pel que fa als drets humans. Amnistia Internacional du a terme campanyes per exposar la situació concreta d'un país o denunciar una qüestió puntual (pena de mort, tortura). Aquestes campanyes duren mesos i la seva intenció és provocar reaccions arreu del món.

Amnistia Internacional ha creat una xarxa d'accions urgents per actuar de forma immediata.

Quan Amnistia Internacional s'assabenta de l'execució imminent d'un pres, o que la situació de gravetat d'un pres determinat pot fer-ne perillar la vida, la seva xarxa es posa en acció. Per mitjà de cartes als mitjans de comunicació i als dirigents polítics, o de la recollida de signatures, fa pública una situació determinada per tal que la pressió internacional produeixi un efecte.

De fet, així va començar la seva tasca. El maig de 1961, Peter Benenson va llegir als diaris que uns nois portuguesos havien estat condemnats per brindar per la llibertat i va iniciar una campanya enviant cartes a diversos diaris. Actualment les activitats d'Amnistia Internacional es concreten en els àmbits següents: alliberament de presos de consciència, abolició de la pena de mort, eradicació de la tortura, realització de judicis ràpids i justos per als presos polítics, educació en drets humans, protecció de refugiats i demandants d'asil i lluita contra la discriminació.

L'objectiu d'Amnistia Internacional és aconseguir que tothom gaudeixi de tots els drets humans proclamats a la Declaració universal i altres normes internacionals en aquest àmbit.

Els objectius

L'educació en drets humans té diversos objectius. Una de les finalitats és conscienciar la població de la necessitat de complir-los, i, per tant,

crear ciutadans conscienciats que en compleixin els elements fonamentals. Un altre fet destacat és que les persones educades en drets humans exigeixen el respecte dels seus drets per part del altres, com també de les autoritats, per la qual cosa són menys vulnerables.

Aquests elements són prou importants com per entendre la importància de la necessitat de l'educació en drets humans. Cal fomentar-ne la difusió, i, sens dubte, la millor forma de fer-ho és a través de l'educació.

Ens hem adonat que la nostra societat és intolerant i que els alumnes de les nostres escoles també ho són. Hem vist amb horror que l'escola, lluny de ser un paradís d'aprenentatge, pot arribar a ser un infern en el qual un alumne no troba altra sortida que el suïcidi.

També som conscients que l'educació que hem rebut ha fomentat la desigualtat i la discriminació per raons de gènere. Tenim una taxa d'atur femení quatre vegades més elevada que entre els homes, i el que és pitjor, ho acceptem com a inevitable. La diferència de salaris entre homes i dones pot arribar a ser del 20 per cent i hi assistim amb resignació (o en el pitjor dels casos ho trobem acceptable). Les dones estan discriminades, i d'aquesta discriminació neix la pitjor xacra de la nostra societat: la violència contra les dones. Cal tenir clar que no se solucionarà només amb mesures repressives, i que l'educació en

valors és l'únic sistema realment eficaç, encara que sigui a llarg termini.

A les escoles, cada vegada més, hi ha alumnes d'altres països, races, religions, i cal educar els alumnes en la tolerància i el respecte a la diferència. Cal utilitzar l'educació reglada per transmetre valors. Aquesta idea no és nova, de fet és tan antiga com el pensament filosòfic: Sòcrates, amb el seu optimisme epistemològic, ja deia que l'educació té una connotació moral important, perquè, si ensenyem el que és correcte, l'individu actuarà de forma correcta: el mal és fruit de la ignorància. És el que s'ha anomenat intel·lectualisme moral.

Potser aquesta reflexió, si la duem a les seves últimes conseqüències, pot semblar ingènua: tots els que tenen una bona base cultural actuaran sempre correctament. Evidentment, això és fals, però si no totalitzem aquesta idea, sí que resulta correcta: una societat més culta, sobretot en educació en valors, tindrà molts menys problemes d'intolerància, discriminació o violència de gènere, gràcies precisament a aquest valor afegit que tenen tant la cultura en general, com l'educació en valors en particular.

Aquestes xacres no arriben a desaparèixer, però la seva disminució ja és significativa. Sempre trobarem exemples de persones amb un nivell cultural envejable i un comportament gens cívic, però aquests contraexemples no han de limitar els

nostres esforços per universalitzar l'educació en valors.

La socialització

Per arribar a comprendre la importància de l'educació cal fer referència al concepte de socialització. Els éssers humans hem d'aprendre a comportar-nos com a éssers humans, ja que el nostre comportament no està regit pels instints, sinó pels trets culturals que hem après. Per això és tan important l'educació cultural.

En aquest procés de socialització tenen un paper molt important la família, l'escola, els nostres semblants i els mitjans de comunicació. Són els anomenats agents de socialització. La família (i cada vegada més també l'escola) és l'encarregada de proporcionar la socialització primària (aprendre els elements bàsics de la convivència humana com ara caminar, parlar, adquirir hàbits d'higiene).

Ara bé, tots els agents participen en la socialització secundària (la transmissió de coneixements que dura tota la vida). La transmissió de valors forma part de la socialització secundària. No obstant això, no tots els agents de socialització se situen en la mateixa direcció; és força habitual que en l'escola s'intentin transmetre uns valors que els mitjans de comunicació s'encarreguen de contradir.

Els nens imiten el que veuen, sense tenir-ne una

concepció moral. El psicòleg nordamericà Lawrence Kohlberg assenyala que durant la infància no hi ha una clara concepció del bé o del mal, sinó que considerem bo allò per al qual ens premien, i dolent allò per al qual ens castiguen. No és fins a l'etapa convencional (i dins de les regles d'un grup) quan tenim una certa noció del bé i del mal, la qual cosa fa que els nens siguin molt vulnerables a les influències externes. Per això es dona la circumstància que el nen maltractat sol ser un maltractador quan és adult (cercle viciós que, per a qui no l'ha viscut, manca de tota lògica).

Analitzem amb més atenció la teoria de Lawrence Kohlberg. Planteja que el creixement moral de l'ésser humà passa per una sèrie d'etapes (no obligatòries, és a dir, no tothom arriba fins al final del procés). Són tres: la primera és l'etapa preconventional, on no hi ha una concepció clara dels conceptes de bé o mal. Anomenem bé a allò pel qual ens premien, i mal a allò pel qual ens castiguen. Aquesta etapa té dos estadis: egocentrisme (els agents externs determinen què s'ha de fer o no, és el nivell màxim d'heteronomia moral) i individualisme (s'assumeixen les normes si actuen en benefici propi).

La segona és l'etapa convencional, on ja hi ha una concepció del bé i del mal, però relacionada amb el concepte de grup. Considerem un bé allò que creiem que el grup accepta com a correcte.

Aquesta etapa té dos estadis: gregarisme (actuem seguint el criteri del grup amb l'objectiu de ser acceptats per aquest) i comunitarisme (se segueixen les normes perquè proporcionen un bé comú).

La tercera i última és l'etapa postconvencional, on la concepció del bé o del mal és la personal. Aquesta etapa té dos estadis: relativisme (es considera que totes les visions i opinions són igualment acceptables) i universalisme (hi ha uns valors ètics universals que estan per sobre de les obligacions legals).

Una idea moral

Si volem que l'educació en valors sigui efectiva, cal l'existència d'una certa idea moral. Quan transmetem els valors dels drets humans, han de ser captats com a elements positius, i això no és possible sense aquesta idea moral. Què entenem per idea moral? Seguint encara la teoria evolutiva de Kohlberg, en la fase preconvencional no es té una idea pròpia del bé o el mal, sinó que es produeix d'acord amb l'existència o no d'un premi o un càstig. No és fins al nivell convencional que es produeix aquesta idea personal (encara que estigui vinculada a les normes d'un grup).

La raó fonamental és que la moral no pot existir si no hi ha empatia. Podem definir l'empatia com la capacitat de posar-se en la situació d'una altra persona, la capacitat d'entendre les circumstàncies

dels altres. El sentiment moral fonamental és el sentiment d'empatia, sense el qual som totalment incapaços d'entendre les accions alienes, i, per tant, som igualment incapaços de jutjar-les moralment de forma adequada. Partint del principi de l'empatia podem educar en valors de forma efectiva.

Els mestres solen criticar que els pares deleguen cada cop més unes responsabilitats educatives que els pertanyen (elements de socialització primària per un costat, educació vial, educació sexual, per l'altre) i l'educació en valors sembla ser una d'aquestes. Si la família desisteix d'aquesta funció, l'escola hauria de reaccionar i considerar l'educació en valors com una obligació pròpia per crear ciutadans més cívics. Tanmateix, creiem que no ho hauria de fer del tot i així es podrien establir vincles de col·laboració entre família i escola en aquesta tasca. Caldria fer un pas endavant: tots considerem imprescindible l'educació en valors i, dins d'aquesta, l'educació en drets humans.

Els drets humans no són simplement una declaració de bones intencions, un futurible de bona voluntat. Es tracta d'un conjunt de valors fonamentals per a la convivència: dret a la vida, lluita contra la desigualtat, contra la discriminació, la violència de gènere, etc. Durant molt de temps, l'educació en drets humans s'ha enfocat des del punt de vista de les grans violacions dels drets humans: les dictadures a Amèrica Llatina, la lluita contra la

pena de mort, la tortura. Ara pretenem centrar-la en temes més propers a les vivències dels alumnes i que afecten moltes més persones del seu entorn, per exemple, la discriminació de la dona.

Naturalment, qüestions com les dictadures, la pena de mort o la tortura han d'aparèixer en l'educació en drets humans, però, entre altres coses, cal educar els nens per evitar futurs maltractadors o conscienciar les dones perquè denunciïn la seva situació i no l'acceptin en silenci, tal com van ser educades les generacions anteriors.

Hem d'educar en la tolerància i evitar així el racisme, i no només per tenir consciència que en determinats països del món es violen els drets humans. De vegades, la capacitat d'influència de l'educació en valors (que no sempre coincideix amb valors propis dels drets humans) és posada en dubte per la poca importància que hi donen els alumnes, o pel fracàs davant l'intent de proposar determinats valors.

Llegint els diaris darrerament, podríem arribar a la conclusió que la violència contra les dones és un mal recent de la nostra societat, perquè, anteriorment, els diaris no publicaven les xifres d'aquesta violència: no es feien ressò d'aquest problema, i, per tant, no existia. No hi havia un recompte, com ara, del nombre de víctimes, i així aquests crims passaven totalment desapercebuts.

La premsa de successos qualificava aquests

crims de passionals i els llevava el dramatisme, la qual cosa comportava sovint una justificació soterrada del crim. Era habitual conèixer algun marit que maltractava la seva dona, la qual era compadida en silenci, però en considerar que es tractava d'un afer privat, ningú no hi intervenia. No es feia res perquè no hi havia res a fer. Afortunadament, avui, sembla que hi ha una major conscienciació. Aquesta conscienciació ha arribat a través de l'educació que les noves generacions hem aconseguit gràcies a una escola més oberta, uns mitjans de comunicació més sensibles, començant per la coeducació.

L'educació separada de nens i nenes (que algunes escoles s'obstinen a mantenir) ens fa veure la dona i l'home com éssers diferents amb paper diferenciats i educacions separades. Si volem educar per la igualtat, l'educació ha de permetre compartir coneixements, espais i continguts.

La catedràtica de sociologia a la Universitat Complutense de Madrid, Inés Alberdi assenyala: "Tant els plans d'igualtat d'oportunitats com els plans contra la violència domèstica han d'incloure mesures per fomentar l'educació en la igualtat. En aquest sentit, s'han elaborat materials didàctics i s'han dissenyat cursos de formació del professorat contra la violència de gènere. El Ministeri d'Educació i les conselleries de les diferents comunitats autònomes tenen molta feina feta en aquest camp. Hi ha mesures complementàries a

l'educació de l'escola que poden aplicar-se com a reforç: vigilar que la programació infantil de la televisió transmeti idees igualitàries i tolerants; treballar activament en l'eradicació d'estereotips sexistes i violents mitjançant cursos o tallers de formació per a adults, que després evitaran la transmissió de rols patriarcals als seus descendents; programes de formació per potenciar els recursos i les habilitats de les dones en grups de risc."

La diferència en els valors

És possible educar en valors contraris a la igualtat i la tolerància. Així es va fer a Espanya durant el franquisme. Per això hem de diferenciar entre educació en valors i educació en drets humans, perquè tot i que l'educació en drets humans és un exemple clar d'educació en valors, l'educació en valors pot ser contrària als drets humans. Per analitzar l'educació en valors, cal preguntar-se quins valors es volen promoure. Es pot educar en l'odi, la intolerància i la discriminació. Per això quan parlàvem de la necessitat d'educar en valors no ens referíem a qualsevol tipus de valors, sinó a una educació molt concreta: l'educació en drets humans, per intentar crear ciutadans cívics, responsables, tolerants, actius i demòcrates.

Des de l'enfocament pedagògic actual, l'educació en valors es considera un element fonamental de l'educació i de la socialització dels

nens i els joves. Ara bé, cal anar amb compte amb els valors que es volen transmetre. Normalment donem per descomptat que l'educació en valors consisteix a transmetre valors com la tolerància, el respecte, la democràcia, la igualtat. Però això no ha estat sempre així. De fet, la major part de les cultures han intentat educar en valors i molt poques transmetien els valors que hem esmentat: l'assignatura *Formación del Espíritu Nacional*, per exemple, intentava transmetre els valors de la societat franquista: discriminació, intolerància.

Durant molts anys, en aquest país es va educar considerant que la dona i l'home eren diferents, amb naturaleses diferents, i per tant, el paper que havien de desenvolupar en la societat havia de ser igualment diferent. Per aconseguir-ho, el primer que feien era separar físicament els nens de les nenes, prohibint la coeducació i ensenyant coneixements i valors diferents a uns i altres. En la majoria dels casos es rebaixa la dona en les seves capacitats i es lloa el que es consideren "virtuts femenines", clarament relacionades amb el paper social que s'espera que ocupin les dones en la societat feixista.

La capacitat intel·lectual de la dona és posada en dubte i s'argumenta que el "lloc natural" de la dona és la llar i que no hauria de sortir-hi. Otero recull el següent text que apareixia a la *Enciclopedia de la Sección Femenina*: "La dona té l'obligació de saber tot el que podríem anomenar 'la part femenina' de la

vida: la ciència domèstica és, potser, el seu batxillerat. Un arquitecte no pot ser bo si no dibuixa bé; un enginyer, sense el coneixement de les matemàtiques, seria un fracàs; el mateix succeeix amb les dones: la seva base fonamental és la casa: guisar, planxar, són els problemes que haurà de resoldre, i, per tant ha de capacitar-se per fer-ho."

Aquesta visió està determinada pel paper social que s'espera que tinguin les dones que, en ser diferents i inferiors als homes, han de tenir una educació diferent. El seu destí és la llar i, per tant, la seva educació ha d'orientar-se a aquesta funció social. A la mateixa *Enciclopedia de la Sección Femenina* podem llegir: "El destí de la dona és ser esposa i companya del marit, formar amb ell una família i educar i tenir cura dels seus fills. El lloc on la dona desenvolupa les seves activitats és la casa, perquè és on viu la seva família. Però la seva missió no és només material; els seus deures no són només tenir cura dels fills i del marit corporalment, sinó que d'aquest ha de ser la companya, i dels altres la primera educadora; per això ha de preparar-se moralment i materialment per ser capaç de fer el que d'ella s'espera. Aquesta preparació és el que la fa apta per desenvolupar la seva missió en el moment oportú."

El paradigma de l'educació en valors contraris als drets humans el trobem a l'Alemanya nazi. Utilitzarem testimonis recollits pel periodista i

escriptor alemany Guido Knopp al seu llibre sobre l'educació a l'Alemanya nazi (*Los niños de Hitler*) per analitzar el grau de manipulació i els valors que van intentar transmetre els nazis als joves.

Per al Tercer Reich, va tenir una importància singular l'educació i concretament l'educació en els valors sobre els quals se sustentava la ideologia del partit nazi. Per això van substituir els professors que no compartien les seves idees i van iniciar la seva tasca d'adoctrinament. Knopp ho recull: "A les escoles, els professors demòcrates van ser suspesos del servei, jubilats o traslladats a llocs insignificants i els 'lluitadors antics' del partit van ascendir a funcionaris del Ministeri d'Ensenyament, a inspectors superiors i a directors d'ensenyament."

Les classes de biologia, per exemple, eren utilitzades per donar a conèixer la ideologia racista del règim nazi. Knopp recull el testimoni següent: "A les lliçons de biologia apreníem que els jueus i els gitanos eren el pitjor que hi havia al món, i que només hi havia una cosa encara pitjor: la barreja entre aris i jueus o gitanos, ja que aquests mestissos eren o criminals o jueus, i en la majoria dels casos ambdues coses alhora."

L'origen del genocidi dels jueus i dels gitanos és aquesta educació en valors com l'odi racial i la supremacia ària. Hem d'aprendre de l'èxit d'aquesta educació per l'odi i la discriminació i traslladar-lo a l'educació en valors propis dels drets humans.

Si Hitler hagués arribat al poder en un país preparat des del punt de vista armamentístic, hauria d'haver esperat uns quants anys per preparar una joventut disposada a realitzar els actes de barbàrie de la Segona Guerra Mundial. No podem parlar d'Alemanya com un país salvatge, poblat de gent sàdica i sense escrúpols; l'educació rebuda pels joves alemanys durant els anys trenta va provocar les atrocitats dels anys quaranta. El treball de propaganda realitzat a les escoles, les joventuts hitlerianes, el cinema, va tenir com a conseqüència la major màquina de matar: el soldat ensinistrat ideològicament.

El més terrible d'aquest fet és que, segurament, si nosaltres haguéssim rebut el mateix tipus d'educació, haguéssim actuat exactament igual. Les joventuts hitlerianes oferien elements de socialització molt adequats per a l'edat en la qual desenvolupaven les seves activitats: treballaven la concepció de la submissió al grup, la rebel·lió contra els pares, els jocs físics i la militarització.

L'adolescent canvia el model d'obediència paterna per l'obediència grupal i treballa de forma efectiva el fet de pertànyer a un grup determinat. Així, reconduint el seu esperit de rebel·lia a la integració en un grup podem arribar a crear un jove submís, obedient, disciplinat i irracional: el millor soldat (i el més perillós).

Tenim altres exemples en els quals la utilització

de l'educació en valors contraris als drets humans acaba tenint èxit i és aquest èxit l'única explicació possible a actes posteriors de barbàrie impropis de societats cultes. Van caldre deu anys d'educació per fomentar l'odi a l'antiga Iugoslàvia i arribar a les terribles guerres civils dels anys noranta. Dècades de convivència es converteixen en una anècdota del passat, a causa de l'educació en la supremacia i la discriminació.

El mateix podria dir-se d'altres catàstrofes humanitàries com la de Rwanda, en el marc de l'enfrontament entre hutus i tutsis, o el fanatisme religiós que s'aprèn en certes escoles alcoràniques. L'educació en valors és molt important per al desenvolupament global de les persones, i més important encara és que aquests valors siguin els dels drets humans.

Hem de transmetre als joves d'avui els valors dels drets humans: tolerància, respecte, lluita contra la discriminació, com els valors d'una societat avançada i democràtica que vol continuar sent-ho. Hem comprovat l'èxit de l'educació en l'odi i el fanatisme. Intentem traslladar aquest èxit a l'educació per a la pau, la igualtat i la convivència.

Com educar ciutadans compromesos

L'educació en drets humans és necessària per formar ciutadans actius, demòcrates i compromesos amb el compliment dels drets humans. A més a més,

els ciutadans educats en aquests valors estan més ben protegits contra les violacions dels drets humans, ja que fan respectar els seus drets. Però, com hem de plantejar-nos l'educació en drets humans? Quins han de ser-ne els objectius o la metodologia?

L'educació en drets humans ha d'anar més enllà del simple coneixement de la seva situació real o del seu origen històric. Tanmateix, durant molt de temps, es limitava a transmetre la Declaració universal de drets humans com un document que calia conèixer o fins i tot memoritzar.

Això ha provocat una polèmica sobre la idoneïtat de l'existència d'una matèria específica d'educació en drets humans en l'educació reglada dins l'àmbit de l'educació en valors (l'existència de l'assignatura d'educació per a la ciutadania i drets humans ha donat ales a aquesta possibilitat), o si aquesta hauria de limitar-se a aparèixer com un element transversal en totes les matèries (matemàtiques, llengua, filosofia).

Les dues possibilitats no són excloents i al mateix temps que tots els professors haurien de transmetre als seus alumnes valors de tolerància, respecte als altres i civisme democràtic, caldria que hi hagués una assignatura que eduqués en el coneixement i els valors dels drets humans.

En els seus inicis, la LOGSE va fomentar la transversalitat de l'educació en valors però, potser, la

manca posterior de recursos ha fet que els resultats obtinguts siguin força pobres. Per això ara es torna a demanar que hi hagi una matèria específica d'educació en valors (i que l'educació en drets humans hi sigui present).

L'ONU especifica que l'educació en drets humans no consisteix únicament a deixar constància d'uns continguts i unes activitats, sinó que l'escola ha de ser un lloc on es fomenti el respecte als drets humans.

L'educació en drets humans ha de dur-se a terme a partir d'una sèrie de principis fonamentals: cal saber què pretenem aconseguir amb l'educació en drets humans i qui és l'objecte d'aquesta educació. Naturalment l'educació universitària ha de tenir uns objectius i uns mètodes totalment diferents de l'educació primària o secundària, tot i que els principis han de ser els mateixos, adaptats a cada etapa escolar.

Amb l'educació en drets humans cal crear ciutadans actius en els ideals dels drets humans i en els valors democràtics. No podem pretendre simplement informar de la situació actual dels drets humans, sinó implicar els alumnes en la lluita per la seva difusió i el seu respecte. Si volem que l'educació en drets humans sigui realment efectiva, cal establir tres fases diferents.

Primer, la fase cognitiva. En aquesta fase, el formador ha d'oferir als seus alumnes la major

informació possible sobre els drets humans, segons la seva edat: cal donar-los a conèixer la història dels drets humans, els documents clau, convidar-los a la reflexió sobre la seva legitimació i el seu origen i analitzar concretament la Declaració universal de drets humans.

En segon lloc, la fase emocional, on el més important és intentar arribar al sentiment dels alumnes. A través d'exemples, testimonis, pel·lícules i textos hem d'apel·lar a les seves emocions, i els hem de fer sentir ràbia i indignació davant de les violacions dels drets humans. En societats avançades, difícilment trobem alumnes que hagin patit cap tipus de violació dels drets fonamentals, per la qual cosa cal crear una empatia amb exemples reals. Un element realment important d'aquesta fase és que els alumnes puguin expressar els seus sentiments, per la qual cosa els mestres han de fomentar la participació.

I tercer, la fase activa, que és la conseqüència de les dues anteriors. Intentem que el coneixement i la reflexió racional de la primera fase, units als sentiments de la segona, convergeixin en una fase en la qual l'alumne es converteixi en un ciutadà actiu. Per això s'han de proposar accions en les quals l'alumne sigui protagonista de la defensa dels seus drets, com també dels drets dels altres.

Quan es pretén educar en valors propis dels drets humans, s'han de tenir presents aquestes tres

fases. El primer que cal fer és informar els alumnes de la situació actual dels drets humans, del procés històric que els va fer possibles, del seu grau de compliment. Cal tenir present que en determinades circumstàncies el procés educatiu s'esgota en aquest punt. Això no té sentit en l'educació en drets humans, ja que el seu objectiu no és el coneixement sinó l'actitud de l'alumne. La finalitat no és que l'alumne sàpiga, per exemple, quantes dones estan discriminades, sinó que ell mateix no sigui discriminador, i en el millor dels casos, que hi lluiti en contra.

Per això és tan important la segona fase, en la qual apel·lem als seus sentiments (d'identificació, ràbia, indignació), perquè finalment es pugui arribar a la tercera fase (la fase activa) que és l'autèntic objectiu de l'educació en drets humans, ja sigui com a complidor d'aquests drets, la versió més passiva (però no per això menys important), o com a activista, la versió més activa, de manera que també s'aconseguirà que els altres respectin els seus drets.

La utopia final, l'objectiu global a molt llarg termini, és crear una societat en la qual no sigui necessària la presència d'activistes pels drets humans, ja que el grau de compliment sigui general. Mentre aquest dia no arriba, ens calen activistes que estiguin disposats a treballar per la difusió dels drets humans, per la qual cosa continuarà sent necessari educar en aquest sentit.

LA SITUACIÓ ACTUAL

Després dels atemptats de l'11 de setembre, vivim en un món molt menys segur. Però l'amenaça del terrorisme internacional no és l'únic perill per als drets humans. La política de guerra preventiva iniciada per l'administració Bush, la situació de limbe jurídic dels presos de Guantánamo, demostren com n'és de fàcil menysprear els drets humans, fins i tot en països democràtics, en els quals es limiten les llibertats en nom de la seguretat (i tanmateix en un món molt menys segur).

L'informe anual d'Amnistia Internacional de 2006 assenyala: "Per a Amnistia Internacional, la veritable seguretat humana implica fer realitat tots els drets (civils, culturals, econòmics, polítics i socials). Tots ells estan interrelacionats i són indivisibles, i cap política de seguretat pot passar per alt cap de les seves dimensions. Els éssers humans només poden prosperar i desenvolupar tot el seu potencial si se senten segurs en tots els aspectes de la seva vida. Per tant, la seguretat humana depèn del respecte, la protecció i la realització de tots els drets humans, que són interdependents."

La situació dels drets humans en el món, lluny

de millorar, està empitjorant, ja que algunes societats democràtiques estan disposades a sacrificar les llibertats, si amb això es guanya en sensació de seguretat (i no en seguretat efectiva). Encara hi ha massa països en els quals es practica la pena de mort, es tortura sistemàticament, es discrimina les dones. De fet, la discriminació de la dona és un dels problemes més importants pel que fa als drets humans, ja que afecta gairebé la meitat de la població mundial.

La cara més horrible d'aquesta situació és la violència contra les dones, que, lluny de disminuir augmenta. Què podem fer? Com sempre l'educació és la millor eina, encara que sigui a mig o llarg termini. D'altra banda hi continuen havent desigualtats socials que limiten el desenvolupament personal d'alguns éssers humans, com per exemple, el fet que l'accés a l'educació encara no sigui universal.

La pena de mort

La pena de mort és una violació dels drets humans. Contràriament a d'altres violacions, com per exemple la tortura, les execucions extrajudicials o les "desaparicions", la pena de mort no s'oculta ni es nega. Al contrari, forma part de les lleis del país que l'aplica. La pena de mort és la negació màxima dels drets humans perquè viola el dret fonamental a la vida. Més de la meitat dels països del món han

derogat la pena de mort en la seva legislació o en la pràctica. Una vegada abolida, rarament es restableix. Però fins i tot en els països en què ha estat abolida, no es pot oblidar que no és acceptable en cap cas, i especialment quan amenaces com el terrorisme reobren el debat, ja tancat, sobre la pena de mort, i plantegen la possibilitat de reimplantar-la.

El fet d'infringir la mort (ja sigui per part d'un individu o el mateix Estat) és acabar amb una vida humana i violar així el principi fonamental que afirma que tots tenim dret a la vida. A l'article 3 de la Declaració universal de drets humans podem llegir: "Tot individu té dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat de la seva persona." I l'article 5 diu: "Ningú no serà sotmès a tortures ni a penes o tractes cruels inhumans o degradants."

És significatiu que països com la Xina o Estats Units encara utilitzin la pena de mort com a element de repressió per als delinqüents. Tanmateix, la pena de mort no fa disminuir el nombre de delictes. En el cas d'Estats Units, el que de debò seria eficaç per disminuir el nombre de delictes, seria prohibir la tinença d'armes.

Hi ha més de 150 milions d'armes a Estats Units que, lluny de protegir els seus ciutadans, són la causa de nombrosos delictes de sang. El poderós *lobby* de les empreses d'armament, o la ja famosa Associació del Rifle, són tan poderosos que l'única estratègia que els queda als polítics per aparentar

lluitar contra la delinqüència és donar suport a la pena de mort. Per això, resulta lògic pensar que cap polític nord-americà que vulgui ser escollit, s'atrevirà a proposar-ne la derogació.

La pena de mort és un càstig cruel, que nega el principi de reinserció, que torna al concepte de la llei del talió, que castiga principalment els més pobres i que no és reversible en cas d'error judicial (massa freqüent). La pena de mort sol ser utilitzada com a arma política per reprimir l'oposició. En casos extrems, com a la Cambotja dels Khemers Rojos, es va utilitzar la pena de mort per castigar delictes ridículs (dur ulleres o parlar francès, que eren considerats símbols de modernitat). Per això la pena de mort ha de ser abolida de l'ordenament jurídic mundial, per ser cruel i contrària als drets humans més elementals.

A Espanya, les darreres execucions van tenir lloc el setembre de 1975. Tres militants d'ETA i dos del FRAP (Frente Revolucionario Antifascista y Patriota) van ser afusellats, sense que això significués un descens dels atemptats terroristes. Amb la Constitució de 1978 va quedar abolida la pena de mort, excepte en els casos que la legislació militar establia en temps de guerra. El Codi penal militar preveia la pena de mort com a pena màxima per casos de traïció, rebel·lió militar, espionatge, sabotatge o crims de guerra. L'any 1995, després d'una llarga campanya d'Amnistia Internacional,

d'accions de diferents organitzacions socials i d'iniciatives individuals, amb l'acord final de tots els partits polítics, va quedar totalment abolida.

La tortura

La tortura sol ser una altra de les grans violacions dels drets humans. Malgrat que els acords internacionals la prohibeixen i que els governs neguen la seva utilització, la veritat és que és una pràctica comuna en molts països. La tortura ha estat moltes vegades part integrant de l'estratègia de seguretat d'un Govern, com també un instrument de la maquinària estatal per eliminar els dissidents. Actualment, cada vegada més, les víctimes més freqüents de tortures són els delinqüents comuns (o presumptes delinqüents comuns).

La tortura s'utilitza per obtenir informació o una confessió, per castigar, per intimidar i per terroritzar les víctimes o les seves famílies. Sigui quin sigui el seu propòsit immediat, la tortura degrada les víctimes i deshumanitza el torturador. Són víctimes de la tortura membres de totes les classes socials, grups, edats i professions. En alguns països, fins i tot els nens han estat torturats o obligats a presenciar la tortura dels seus pares.

Molts presos han estat traslladats a altres països per ser torturats, sense cap tipus de procés judicial, lluny del control existent als Estats de dret, on en molts casos l'opinió pública no aprova l'ús de la

tortura. Així s'ha estès la pràctica de l'externalització de la tortura: la transferència de presos d'un país a un altre cap a presons clandestines, on els presos són torturats sense control judicial, i en la majoria de casos, sense càrrecs concrets contra ells.

Aquestes presons estan situades en països com Afganistan, Iraq, Jordània, Pakistan, l'illa de Diego García. Guantánamo és la presó més coneguda. A més a més, nombrosos aeroports occidentals han servit d'escala en aquest procés de trasllat il·legal de presos.

La gran paradoxa és que ha augmentat el nombre d'atemptats i la sensació d'inseguretat, per la qual cosa podem afirmar que aquesta pràctica, a més de ser una violació clara del dret internacional i dels drets humans, és una pràctica inútil, o com a mínim, poc eficaç. L'informe anual 2006 d'Amnistia Internacional assenyala: "L'any 2005, es van fer cada vegada més paleses la connivència i la participació de molts països en les polítiques i pràctiques abusives utilitzades per Estats Units en la 'guerra contra el terror', com la tortura, els maltractaments, les detencions secretes i de durada il·limitada i les transferències il·lícites entre països. Es van dictar sentències judicials transcendents en defensa dels principis bàsics de drets humans. Fins i tot dins del mateix Govern nord-americà van sorgir tensions per la retallada de les llibertats fonamentals. El 2005 va seguir revelant-se informació que va contribuir a

posar al descobert algunes de les pràctiques secretes i abusives seguides pels estats en nom de la lluita contra el terrorisme. Per exemple, va sortir a la llum més informació sobre la pràctica coneguda a Estats Units com 'lliuraments extraordinaris': la transferència il·legal de sospitosos de terrorisme d'un país a un altre sense cap procés judicial. Es va descobrir que, mitjançant aquest mètode, Estats Units havien transferit molts detinguts a països dels quals se sabia que recorrien a la tortura i a altres maltractaments en els interrogatoris, com Egipte, Jordània, el Marroc, Aràbia Saudita i Síria. En la pràctica, amb aquestes transferències s'externalitzava la tortura."

La tortura no s'utilitza només per aconseguir informació (de fet, no sol ser un mètode molt fiable de recerca d'informació). Pot ser utilitzada per enfonsar psicològicament el detingut i, per això, la tortura psicològica sol ser més terrible i deixa majors seqüeles. La vida de qui ha estat torturat canvia. El sentiment de ràbia davant la humiliació soferta sol tenir més repercussions que el dolor físic en si, ja que les conseqüències psicològiques poden durar tota la vida i anar augmentant amb els anys. Per això moltes pràctiques de tortura solen tenir un component sexual. Cal eradicar la tortura perquè és l'atemptat més important contra la dignitat humana.

El racisme

El racisme és un altre dels problemes de la nostra societat, que, sens dubte, s'ha incrementat pel fenomen de la immigració. Es considera que certes persones, pel seu origen, color de pell, raça, religió, creences, tenen més drets que unes altres. Això atempta clarament contra els principis de la Declaració universal de drets humans.

Hi ha hagut règims clarament racistes com el nazisme o l'apartheid sud-africà. Aquests estats s'han basat en l'acceptació de la desigualtat de la dignitat humana en funció de la raça. Un dels col·lectius actualment més afectats és el dels indígenes.

A l'informe anual de 2006 d'Amnistia Internacional apareix el text següent: "En molts països, els pobles indígenes van continuar sent una classe inferior i van ser víctimes de violacions generalitzades de drets humans. El debat sobre l'aprovació de la Declaració internacional sobre els drets dels pobles indígenes, estancat durant gairebé un decenni, va fer pocs progressos l'any 2005. Al Brasil, per exemple, la demarcació i ratificació de territoris indígenes portades a terme pel Govern van quedar molt lluny de les promeses. Això va contribuir a augmentar la inseguretad, els atacs a les comunitats indígenes i els desallotjaments forçats, i va agreujar una situació de privacions econòmiques i

socials ja força greu. El relator especial de Nacions Unides sobre la situació dels drets humans i les llibertats fonamentals dels indígenes, que va visitar Nova Zelanda el 2005, va afirmar que hi havia disparitats significatives, que en alguns casos anaven en augment, entre els maoris i la resta de la població. Va agregar que els maoris consideraven que aquesta situació era el resultat d'un endarreriment transgeneracional de promeses incomplides, marginació econòmica, exclusió social i discriminació cultural.

Relacionada amb el racisme trobem la immigració. L'arribada constant d'immigrants genera veritables problemes de convivència. La immigració pot entendre's com un problema o com una oportunitat. Pot ser una oportunitat d'enriquiment cultural, i això no és possible davant una actitud etnocèntrica. Les postures etnocèntriques, pròpies de persones que creuen que posseeixen una cultura superior, són la llavor del racisme i la xenofòbia. Estem creant una societat multicultural, i aquest multiculturalisme ha de basar-se en el respecte mutu, la tolerància i el diàleg perquè, si no és així, basarem la relació multicultural en la violència i en la intolerància.

Els conflictes armats

Els homes no han sabut resoldre totes les seves diferències de forma intel·ligent i raonada. Durant

molts segles, la força ha estat qui ha resolt els problemes. Els conflictes armats neixen de la necessitat de solucionar els problemes per la força, la qual cosa, naturalment, no és la solució més raonable. En els conflictes armats, els homes mostren la seva cara més violenta, i les guerres són l'escenari perfecte per a les violacions més terribles dels drets humans. Això s'ha pogut comprovar en els conflictes recents de la guerra de l'Iraq o a Sierra Leone. Els atacs premeditats a la població civil, les violacions massives, l'ús de la fam com a arma de guerra són força freqüents. De fet, va ser el conflicte bèl·lic de la Segona Guerra Mundial qui va mostrar la necessitat de crear una declaració de drets.

Els conflictes actuals generen un enorme desplaçament de civils, per la qual cosa es crea una enorme quantitat de refugiats. Caldria distingir entre refugiat (aquell que ha hagut de sortir del seu país) i desplaçat intern (aquell que, tot i fugir del territori on viu, no ha travessat cap frontera). Això provoca un drama humanitari d'enormes proporcions, al qual intenten fer front ONG com Metges Sense Fronteres, però que, en nombroses ocasions, es veuen desbordades per l'allau de refugiats als quals han d'atendre.

A més a més, cal esmentar la qüestió dels nens soldat: nens que són reclutats de forma forçada, o directament segrestats i separats de les seves famílies i enviats al front a lluitar. Aquests nens i nenes són

segrestats, ensinistrats militarment, drogats i utilitzats com a carn de canó. En el cas de les nenes és molt freqüent fer-les servir com a esclaves sexuals, per la qual cosa estan exposades a malalties venèries o a la sida.

Aquest fenomen s'està estenent especialment als conflictes de l'Àfrica subsahariana. A més de negar la infància i l'accés a l'educació d'aquests nens i nenes, els nens soldat, amb enormes seqüeles psicològiques pel que han vist o han estat obligats a fer, difícilment arriben a adaptar-se a la vida civil, per la qual cosa, en moltes ocasions, tornen al front després d'haver estat alliberats.

La violència contra les dones

La discriminació contra les dones és, possiblement, la violació dels drets humans que afecta un major nombre de persones. Els papers de l'home i la dona han estat considerats diferents i jerarquitzats, i les dones han estat considerades inferiors. La força física, les tradicions i els costums han estat les justificacions més habituals d'aquesta pràctica discriminatòria.

El vessant més terrible d'aquesta discriminació és la violència contra les dones. Darrerament s'ha iniciat un debat sobre com hauríem de denominar aquest tipus de violència. Les expressions més habituals són "violència de gènere", "violència domèstica" o "violència contra les dones". Jo he

optat per utilitzar l'expressió "violència contra les dones".

No podem parlar de la discriminació de les dones com una característica exclusiva de països poc desenvolupats, ja que els països occidentals també les discriminen: el seu salari és inferior al dels homes per fer la mateixa feina, l'accés a càrrecs de responsabilitat dins les empreses és encara limitat i la taxa d'atur femení, en països com Espanya, és el doble que la taxa d'atur entre els homes.

En molts altres països les dones s'equiparen als nens o als retardats mentals. Veuen retallats els seus drets civils fins al punt de no poder decidir sobre aspectes de la seva vida, ja que necessiten l'empara d'un home (pare, germà, marit). A Espanya, sense anar més lluny, fins al 1975 les dones casades necessitaven el permís escrit del marit per treballar, per obtenir el passaport o el carnet de conduir. Això avui sembla impensable, però aquesta era la situació a Espanya fa uns 35 anys.

Alberdi recull el problema de la situació de la dona en la família: "Encara avui dia, la situació familiar pot debilitar la posició social de les dones, cosa que ajuda a mantenir-les en situació de submissió. Les dones viuen una trampa en relació amb la família: la posició que ostenten en el si de la família les debilita encara més en l'àmbit laboral i social, i viceversa, el fet de tenir una posició dèbil en l'àmbit laboral i social debilita la posició que tenen

en el si de la família. És aquest el cercle viciós que reproduceix la discriminació femenina: no guanyen diners perquè han de tenir cura de la família i han de tenir cura de la família perquè no guanyen diners."

Tot i que suporten la major part del treball i representen el 51 per cent de la població mundial, només posseeixen el 10 per cent dels diners en circulació i l'1 per cent de la riquesa. El 80 per cent de les persones pobres del món són dones. Aquesta situació és realment insostenible. La violència contra les dones és una conseqüència directa de la situació de desigualtat entre homes i dones. La dada és terrible: una de cada tres dones al món patirà, al llarg de la seva vida, algun episodi de violència contra la seva integritat física.

La violència contra les dones té moltes formes: violacions, crema de núvies, violència domèstica, mutilació genital femenina, però en la majoria de casos es tracta de reafirmar la superioritat masculina. Inés Alberdi escriu: "La idea central del patriarcat és la representació de la masculinitat a través del domini sobre la dona. La identificació de la virilitat amb el poder de l'home, allò que en llenguatge popular es coneix com 'masclisme', està intrínsecament lligada a la idea que és legítim imposar l'autoritat sobre la dona, fins i tot mitjançant la violència. A les dones se les considera éssers inferiors als quals es pot usar, menysprear i fins i tot maltractar (...). La relació entre violència i

dependència femenina crea un cercle viciós: el fet que els homes recorrin a la violència fa que les dones se sentin dominades, i la idea de domini sobre les dones reforça la possibilitat de recórrer a la violència en contra seva. Com més gran és la desigualtat en el repartiment de funcions, responsabilitats i recursos econòmics, més gran és el poder que els homes exerceixen sobre les dones i més gran és el risc que les dones tenen de patir violència."

També cal tenir present que, en molts casos, aquesta violència contra les dones es produeix a casa i per part de les persones més properes que, en lloc de proporcionar protecció, són l'origen dels maltractaments. Aquest fet té enormes conseqüències de tipus psicològic.

Una millor educació

La millor arma per evitar la violència contra les dones és l'educació: acabar amb les pràctiques educatives que afavoreixen la discriminació, educar per la igualtat i fomentar la lluita contra aquest tipus de violència. També cal fomentar la denúncia a les autoritats policials i judicials de qualsevol violència contra les dones, especialment la violència domèstica. Massa vegades s'ha considerat que l'àmbit domèstic és un àmbit privat on no es pot intervenir i per això no es castigava els maltractadors. Cal intervenir-hi i castigar els

culpables.

Un avenç important va ser el reconeixement de l'existència del delicte de violació dins del matrimoni, ja que durant molt de temps es considerava que la dona havia d'estar sotmesa al marit i que, naturalment, tenia l'obligació de satisfer els seus desitjos sexuals.

Rojas Marcos escriu: "En l'àmbit del matrimoni, la submissió sexual de l'esposa per la força no ha estat considerada un delicte d'assetjament fins fa pocs anys i encara en molt pocs països. El contracte nupcial ha exigít tradicionalment la subjugació absoluta de la dona a les necessitats i als capricis sexuals del cònjuge, per denigrants o violents que fossin. En atacar i ultratjar sàdicament la dona indefensa, el company violador, més que perseguir el plaer sexual, busca satisfer les ànsies de domini sobre la integritat física i psicològica de la parella."

Segons aquesta visió, la dona no té cap tipus de llibertat sobre el seu cos o la seva sexualitat. La dona ha d'obeir el seu marit. El Codi civil espanyol ho deia ben clar: "El marit ha de protegir la seva dona, i aquesta, ha d'obeir el seu marit."

Cal fer publicitat del nombre de casos de dones mortes dins l'àmbit domèstic, ja que un problema que no es coneix, és un problema que no existeix. Al nostre país, ha estat a partir del moment que s'ha fet un recompte del nombre de dones mortes per les seva parella o exparella que ens hem conscienciat de

l'existència d'aquest problema. A continuació es presenten les xifres del nombre de dones mortes a mans de la seva parella o exparella entre 1999 i 2004.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Parella o exparella	54	63	50	53	71	72
Cònjuge	30	31	25	24	31	34
Excònjuge	2	4	2	2	4	5
Parella sentimental	3	3	1	3	9	6
Promès	3	8	2	4	6	8
Parelles en fase de trencament	16	10	17	8	12	12
Exparella	8	11	6	7	16	16
Percentatge de parelles en fase de trencament o exparelles sobre el total de morts	44,4	33,3	46,9	28,3	39,4	38,9

Font: Instituto de la Mujer i dades del Ministeri de l'Interior.

No podem seguir tolerant la impunitat dels maltractadors, cal denunciar cada cas, cal augmentar les penes pel que fa a la violència contra les dones, i s'ha de fer una tasca pedagògica important a favor de la igualtat i contra tot tipus de violència. És una batalla difícil, però l'hem d'acabar guanyant. Fins que no acabem amb la violència contra les dones o contra la discriminació que pateixen, no podem parlar de compliment dels drets humans a la nostra societat.

ANNEX: ELS DOS GRANS TEXTOS

Declaració de drets de l'home i del ciutadà (França, 1789)

Els representants del poble francès, constituïts en Assemblea Nacional, considerant que la ignorància, l'oblit o el menyspreu dels drets de l'home són les úniques causes de les desgràcies públiques i de la corrupció dels governs, han resolt exposar, en una Declaració solemne, els drets naturals, inalienables i sagrats de l'home; a fi que aquest declaració, constantment present a tots els membres del cos social, els recordi sens treva els seus drets i els seus deures; a fi que els actes del poder legislatiu i els del poder executiu, podent ser a cada instant comparats amb la finalitat de tota institució política, en resultin més respectats; a fi que les reclamacions dels ciutadans, fundades a partir d'ara en principis simples i incontestables, tendeixin sempre al manteniment de la Constitució i a la felicitat de tots.

En conseqüència, l'Assemblea Nacional reconeix i declara, en presència i sota els auspicis de l'Ésser Suprem, els següents drets de l'home i del

ciudadà.

Article 1. Els homes neixen i resten lliures i iguals en drets; les distincions socials només poden estar fundades en la utilitat comuna.

Article 2. La finalitat de tota associació política és la conservació dels drets naturals i imprescriptibles de l'home. Aquests drets són la llibertat, la propietat, la seguretat i la resistència a l'opressió.

Article 3. El principi de tota sobirania resideix essencialment en la nació: cap cos, cap individu, no pot exercir cap mena d'autoritat que no hi emani expressament.

Article 4. La llibertat consisteix a poder fer tot el que no sigui perjudicial per als altres. Així, l'exercici dels drets naturals de cada home no té cap més límit que aquells que assegurin als altres membres de la societat gaudir d'aquests mateixos drets; aquests límits només poden ser determinats per la llei.

Article 5. La llei només té dret a prohibir les accions nocives per a la societat. Tot allò que no està prohibit per la llei no pot ser impedit, i ningú no pot ser obligat a fer el que la llei no ordena.

Article 6. La llei és la expressió de la voluntat general. Tots els ciutadans tenen dret a cooperar personalment, o per mitjà dels seus representants, en la seva formació. La llei ha de ser idèntica per a tothom, tant per protegir com per castigar. Com que

tots els ciutadans són iguals davant dels seus ulls, són igualment admissibles a totes les dignitats, càrrecs i feines públiques, segons la seva capacitat, i sense cap més distinció que la de les seves virtuts i talents.

Article 7. Cap home no pot ser acusat, arrestat ni detingut sinó en els casos determinats per la llei i segons les formes que aquesta prescriu. Els qui sol·liciten, expedeixen, executen o fan executar ordres arbitràries han de ser castigats; però tot ciutadà cridat o detingut en virtut de la llei ha d'obeir a l'instant; la resistència el fa culpable.

Article 8. La llei només pot establir penes estrictament i evidentment necessàries; i ningú no pot ser castigat sinó en virtut d'una llei establerta i promulgada anteriorment al delicte, i legalment aplicada.

Article 9. Ja que tot home és considerat innocent fins que hagi estat declarat culpable, si es jutja indispensable arrestar-lo, tot rigor que no sigui necessari per exercir un control sobre la seva persona ha de ser severament reprimit per la llei.

Article 10. Ningú no pot ser inquietat per les seves opinions, fins i tot religioses, sempre que la seva manifestació no alteri l'ordre públic establert per la llei.

Article 11. La lliure comunicació de pensaments i d'opinions és un dels drets més preciosos de l'home. Tot ciutadà pot, doncs, parlar, escriure,

imprimir lliurement, amb el benentès que haurà de respondre de l'abús d'aquesta llibertat, en els casos determinats per la llei.

Article 12. La garantia dels drets de l'home i del ciutadà necessita d'una força pública; aquesta força queda instituïda per al bé comú, i no per a la utilitat particular d'aquells a qui està confiada.

Article 13. Per al manteniment de la força pública i per a les despeses de l'administració, és indispensable una contribució comuna. Aquesta contribució ha d'estar equitativament repartida entre tots els ciutadans, en funció de les seves possibilitats.

Article 14. Tots els ciutadans tenen el dret de verificar, per ells mateixos o per mitjà dels seus representants, la necessitat de la contribució pública, d'aprovar-la lliurement, de vigilar-ne el seu ús i de determinar-ne la quota, la fixació, la recaptació i la durada.

Article 15. La societat té dret de demanar comptes a qualsevol agent públic respecte de la seva administració.

Article 16. Tota societat en què la garantia de drets no estigui assegurada, ni la separació dels poders determinada, no té Constitució.

Article 17. Sent les propietats un dret inviolable i sagrat, ningú en pot ser privat, llevat que la necessitat pública, legalment constatada, ho exigeixi evidentment, i sota la condició d'una justa i prèvia

indemnització.

Declaració universal de drets humans (ONU, 1948)

Preàmbul

Considerant que el respecte a la dignitat inherent a tots els membres de la família humana i als drets iguals i inalienables de cadascun constitueix el fonament de la llibertat, de la justícia i de la pau del món;

Considerant que del desconeixement i menyspreu dels drets humans, n'han derivat actes de barbàrie que revolten la consciència de la humanitat, i que l'adveniment en el futur d'un món on les persones alliberades del terror i de la misèria tinguin dret a parlar i a creure lliurement ha esdevingut la més alta aspiració humana;

Considerant cosa essencial de protegir els drets humans amb un règim de dret a fi que l'ésser humà no es vegi obligat al capdavant a rebel·lar-se contra la tirania i l'opressió;

Considerant que és també essencial fomentar l'establiment de relacions amistoses entre les nacions;

Considerant que en la Carta de les Nacions Unides els pobles han proclamat llur fe en els drets fonamentals de l'ésser humà, en la dignitat i en la vàlua de la persona humana, en la igualtat de drets d'homes i dones, i que s'han demostrat disposats a

afavorir el progrés social i a instaurar unes millors condicions de vida dins d'una més gran llibertat;

Considerant que els estats membres s'han compromès a assegurar, en cooperació amb l'Organització de les Nacions Unides, el respecte universal i efectiu dels drets humans, de les llibertats fonamentals;

Considerant que una concepció comuna d'aquests drets i d'aquestes llibertats és de la més gran importància amb vista al ple acompliment d'aquest compromís,

L'Assemblea General proclama aquesta Declaració universal de drets humans com l'ideal comú que tots els pobles i totes les nacions han d'assolir a fi que totes les persones i òrgans de la societat, tenint aquesta Declaració sempre present a l'esperit, s'esforcin a promoure el respecte d'aquests drets i d'aquestes llibertats mitjançant l'ensenyament i l'educació, i assegurar amb mesures progressives d'ordre nacional i internacional llur reconeixement i aplicació universals i efectius, tant per part dels estats membres com dels territoris que jurídicament en depenen.

Article 1. Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i els cal mantenir-se entre ells amb esperit de fraternitat.

Article 2. Qualsevol persona pot prevaler-se de tots els drets i de totes les llibertats que aquesta

declaració proclama, sense cap distinció de raça, de color, de sexe, de llengua, de religió, d'opinió pública o d'altra mena, d'origen nacional o social, de fortuna, de naixement o de qualsevol altra classe. Hom no farà tampoc cap distinció fonamentada en l'estatus polític, administratiu i internacional del país o territori del qual depengui jurídicament la persona, tant si es tracta d'un país o territori independent, com si està sota la tutela, encara que no sigui autònom o que estigui sotmès a qualsevol limitació de sobirania.

Article 3. Tot individu té dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat de la persona.

Article 4. Cap persona no està sotmesa a esclavitud o servatge; l'esclavitud i el tràfic d'esclaus són prohibits en totes llurs formes.

Article 5. Cap persona no serà sotmesa a tortura ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradants.

Article 6. Tothom i en tot lloc té dret al reconeixement de la pròpia personalitat jurídica.

Article 7. Tothom és igual davant la llei i té dret d'obtenir-ne la mateixa protecció contra qualsevol discriminació que violi la present declaració contra tota provocació a una tal discriminació.

Article 8. Tota persona té dret a un recurs efectiu davant les jurisdiccions nacionals competents contra aquells actes que violin els drets fonamentals reconeguts per la constitució o la llei.

Article 9. Ningú no pot ser arrestat, detingut ni exiliat arbitràriament.

Article 10. Tota persona té dret, en règim d'igualtat, que la seva causa sigui portada equitativament i imparcialment en un tribunal independent i imparcial, el qual decidirà tant sobre els seus drets i les seves obligacions com sobre el fonament de tota acusació adreçada contra ella en matèria penal.

Article 11. 1. Hom presumeix innocent tota persona acusada d'un acte delictiu fins que la seva culpabilitat hagi estat establerta legalment en el curs d'un procés públic, en el qual totes les garanties necessàries per a la defensa hagin estat assegurades. 2. Ningú no serà condemnat per accions o per omissions que quan foren comeses no constituïen acte delictiu d'acord amb el dret nacional i internacional. Tampoc no s'imposarà cap pena superior a la que era aplicable quan l'acte delictiu fou comès.

Article 12. Ningú no serà objecte d'intromissions arbitràries en la seva vida privada ni en la de la seva família, en el seu domicili ni en la seva correspondència, ni d'atemptats contra la seva fama o reputació. Tota persona té dret a la protecció de la llei contra aquestes intromissions o aquests atemptats.

Article 13. 1. Tota persona té dret a circular i a escollir el seu lloc de residència a l'interior d'un

Estat. 2. Tota persona té dret a abandonar qualsevol país, àdhuc el propi, i a retornar-hi.

Article 14. 1. En cas de persecució, tota persona té dret a cercar asil i a beneficiar-se'n en d'altres països. 2. Aquest dret no podrà ésser invocat en cas de persecució basada realment en un crim de dret comú, o actes contraris als principis i fins de les Nacions Unides.

Article 15. 1. Tot individu té dret a una nacionalitat. 2. Ningú no pot ésser privat arbitràriament de la seva nacionalitat ni del dret a canviar de nacionalitat.

Article 16. 1. A partir de l'edat núbil, l'home i la dona, sense cap restricció per raó de raça, nacionalitat o religió, tenen dret a casar-se i a fundar una família. Ambdós tenen drets iguals al matrimoni, durant el matrimoni i en el moment de la seva dissolució. 2. El matrimoni només pot realitzar-se amb el consentiment lliure i ple dels futurs esposos. 3. La família és l'element natural i fonamental de la societat, i té dret a la protecció de la societat i de l'Estat.

Article 17. 1. Tota persona, individualment i col·lectivament, té dret a la propietat. 2. Ningú no pot ésser privat arbitràriament de la seva propietat.

Article 18. Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret comporta la llibertat de canviar de religió o de convicció i la de manifestar-les individualment o en

comú, en públic i en privat, mitjançant l'ensenyament, la predicació, el culte i l'acompliment de ritus.

Article 19. Tot individu té dret a la llibertat d'opinió i d'expressió; això comporta el dret a no ésser inquietat per causa de les opinions i el de cercar, rebre o difondre les informacions i les idees per qualsevol mitjà d'expressió i sense consideració de fronteres.

Article 20. 1. Tota persona té dret a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques. 2. Ningú no pot ésser obligat a pertànyer a una determinada associació.

Article 21. 1. Tothom té dret a prendre part en la direcció dels afers públics del seu país, sigui directament, sigui per mitjà de representants elegits lliurement. 2. Tota persona té dret a accedir a les funcions públiques del país en condicions d'igualtat. 3. La voluntat del poble és el fonament de l'autoritat dels poders públics; aquesta voluntat ha d'expressar-se mitjançant eleccions sinceres que cal celebrar periòdicament per sufragi universal igual i secret, o seguint qualsevol procediment equivalent que asseguri la llibertat del vot.

Article 22. Tota persona, com a membre de la societat, té dret a la seguretat social; té la facultat d'obtenir la satisfacció dels drets econòmics socials i culturals indispensables a la seva dignitat i al lliure desenvolupament de la seva personalitat, per l'esforç

nacional i la cooperació internacional, segons l'organització i els recursos de cada país.

Article 23. 1. Tota persona té dret al treball, a la lliure elecció del seu treball i a la protecció contra la desocupació. 2. Tothom té dret, sense cap discriminació, a igual salari per igual treball. 3. Tothom que treballa té dret a una remuneració equitativa i satisfactòria que assegurï per a ell i per a la seva família una existència conforme amb la dignitat humana, completada, si cal, amb els altres mitjans de protecció social. 4. Tota persona té dret, unint-se amb d'altres, a fundar sindicats i a afiliar-s'hi per a la defensa dels propis interessos.

Article 24. Tota persona té dret al descans i al lleure i, particularment, a una limitació raonable de la jornada de treball i a vacances periòdiques pagades.

Article 25. 1. Tota persona té dret a un nivell de vida que assegurï la seva salut, el seu benestar i els de la seva família, especialment quant a alimentació, a vestit, a habitatge, a atenció mèdica i als necessaris serveis socials; tota persona té dret a la seguretat en cas de desocupació, malaltia, invalidesa, viduïtat, vellesa o en d'altres casos de pèrdua dels mitjans de subsistència a causa de circumstàncies independents de la seva voluntat. 2. La maternitat i la infantesa tenen dret a una ajuda i a una assistència especials. Tot infant nascut en el matrimoni o fora d'ell frueix d'igual protecció social.

Article 26. 1. Tota persona té dret a l'educació. L'educació serà gratuïta, si més no, en el grau elemental i fonamental. L'ensenyament elemental és obligatori. Cal que l'ensenyament tècnic i professional sigui generalitzat, i que s'obri a tothom l'accés als estudis superiors amb plena igualtat per a tots amb atenció al mèrit de cadascú. 2. L'educació ha de tendir al ple desenvolupament de la personalitat humana i al reforçament del respecte dels drets humans i de les llibertats fonamentals. Ha d'afavorir la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i tots els grups socials o religiosos, i la difusió de les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau. 3. El pare i la mare tenen, amb prioritat, dret a escollir la classe d'educació de llurs fills.

Article 27. 1. Tota persona té dret a prendre part lliurement en la vida cultural de la comunitat, a fruitar de les arts i a participar del progrés científic i dels beneficis que en resultin. 2. Qualsevol persona té dret a la protecció dels interessos morals i materials derivats de les produccions científiques, literàries i artístiques de què sigui autor.

Article 28. Tota persona té dret a que regni en el medi social i internacional un ordre que permeti d'assolir amb plena eficàcia els drets i les llibertats enunciats en aquesta declaració.

Article 29. 1. Tota persona té deures envers la comunitat en la qual, només, li és possible el lliure i

ple desplegament de la personalitat. 2. En l'exercici dels drets i en el gaudi de les llibertats ningú no està sotmès sinó a les limitacions establertes en la llei, exclusivament en l'ordre a assegurar el reconeixement i el respecte dels drets i de les llibertats alienes, i a fi de satisfer les justes exigències de la moral, de l'ordre públic i del benestar general en una societat democràtica. 3. Aquests deures i aquestes llibertats mai no podran ésser exercits contra els fins i els principis de les Nacions Unides.

Article 30. Cap disposició d'aquesta declaració no pot ésser interpretada en el sentit que un Estat, un grup o un individu tinguin dret a lliurar-se a una activitat o a cometre un acte encaminat a la destrucció dels drets i les llibertats que s'hi enuncien.

Bibliografia

- **Alberdi, I.** (2005) "Como reconocer y como erradicar la violencia contra las mujeres" a *Violencia: Tolerancia cero*. Barcelona: Obra Social La Caixa.
- **Amnistía Internacional** (2004) *Educación en derechos humanos. Asignatura suspensa*. Madrid: Edai.
- **Amnistia Internacional** (2006) *Informe anual 2006. L'estat dels drets humans al món*. Madrid: Edai.
- **Artola, M.** (1986) *Los derechos del hombre*. Madrid: Alianza Editorial.
- **Beltran, J.** (1995) *Guía de los derechos humanos*. Madrid: Alhambra Longman.
- **Camps, V.** (1990) *Virtudes públicas*. Madrid: Espasa-Calpe.
- **Cardona, F.L.** (1988). *El reconeixement dels drets humans des de l'antiguitat fins avui*. Barcelona: Associació per a les Nacions Unides a Espanya.
- **García Moriyón, F.** (1992) *Los derechos humanos a lo claro*. Madrid: Ed. Popular.
- **Knopp, G.** (2001): *Los niños de Hitler*. Barcelona: Salvat Editores.

- **Kohlberg, L.** (1981) *Essays on moral development, vol I: The philosophy of moral development*. San Francisco: Harper Row.
- **Levi, P.** (2005) *Si això és un home*. Barcelona: Edicions 62.
- **López, P. E Hidalgo, A.** (1997) *Mira de quien hablas: Propuestas didácticas para una educación no sexista*. Madrid: Consejería de Sanidad y Servicios Sociales de la CAM.
- **Marina, J.A. y Vágoma, M.** (2000) *La lucha por la dignidad*. Barcelona: Anagrama.
- **Mestre, J.V.** (2003) "El emotivismo moral y el diálogo racional. El tránsito entre la moral individual y la ética universal" a *A Parte Rei*.
- **Mestre, J.V.** (2004) "Legitimación filosófica de los derechos humanos" a *A Parte Rei*.
- **Mestre, J.V.** (2005) "Educación en derechos humanos", a *Padres y maestros*. A Coruña.
- **Mestre, J.V.** (2005) "Violencia en las aulas: educación en derechos humanos", a *Vivir educando*, Madrid.
- **Mihr, A.** (2004) "Educación en derechos humanos en el ámbito universitario" a *Tarbiya*. Madrid: Instituto Universitario de Ciencias de la Educación de la Universidad Autónoma de Madrid.
- **Ministerio de Educación y Ciencia** (1996) *Innova:*

materiales curriculares. Cuadernos para la coeducación. Tecnología. Madrid: MEC.

- **Moriarty, K.** (2004) "Crear ciudadanos activos en materia de derechos humanos: el papel de la educación en derechos humanos dentro de Amnistía Internacional" a *Tarbiya*. Madrid: Instituto Universitario de Ciencias de la Educación de la Universidad Autónoma de Madrid.
- **Osset, M.** (1998) *Los fundamentos de los derechos humanos desde la filosofía y el derecho*. Barcelona: Amnistía Internacional.
- **Otero L.** (1999) *La sección femenina*. Madrid: Edaf.
- **Power, J.** (2001) *Como agua en la piedra. La historia de Amnistía Internacional*. Madrid: Editorial Debate.
- **Pérez-Díaz, V.** (1996) *España puesta a prueba (1976-1996)*. Madrid: Alianza.
- **Peña de la, M.** (1990) *La mujer en la publicidad*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- **Prego, V.** (1995) *Así se hizo la transición*. Barcelona: Plaza i Janés.
- **Rawls, J.** (1979) *Teoría de la justicia*. México DF: Fondo de Cultura Económica.
- **Requejo, F.** (1990) *Las democracias*. Barcelona: Ariel.
- **Rojas Marcos, L.** (2005) "La semilla y el antídoto de la violencia en la intimidad", a *Violencia: Tolerancia*

zero. Barcelona: Obra Social La Caixa.

- **Subirats, M. Y Tomé A.** (1992) *Pautas de observación para el análisis del sexismo en el ámbito educativo*. Cuadernos para la coeducación. Barcelona: Instituto de Ciencias de la Educación de la Universidad Autónoma de Barcelona.
- **Tejedor, C.** (1991) *Estereotipos sexistas en la literatura infantil y juvenil*. Infancia y Sociedad. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales.
- **The Human Rights Project.** (2004) *European Handbook of Human Education in Technical Education and Vocational Training. Draft*. Barcelona: Socrates Comenius.
- **Truyol, A.** (1982) *Los derechos humanos*. Madrid: Tecnos.
- **Vinyes, R. Armenogou, M. Belis, R.** (2002) *Els nens perduts del franquisme*. Barcelona: Proa.